NAVASART

ORGANO DE LA U. G. ARMENIA DE CULTURA FISICA

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1955

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.

ՄԵՐ ՀԱՍՑԷՆ

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն, որ իրենց փոխանակութիւններն ընեն մեր հետեւեալ հասցէով.—

«NAVASART»

FLORIDA 165 Piso 6º

BUENOS AIRES

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

REGISTRO NACIONAL DE LA PROPIEDAD INTELECTUAL Nº 496917

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹ ԱՐԱՐԱՏ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Հ·Մ·Ը·Մ·-ի

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1955 ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀՈՅԱՍՏԱՆԸ ԻՐԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱՑՈՒՄ

Գովել Հայաստանը՝ բանաստեղծելու համար՝ գեղեցիկ բան է. իսկ գովաբանել մեր երկիրը ճշմարտապէս ըմբռնելով, չա՛տ աւելի գեղեցիկ է։

Եւ որովհետեւ մեր հայրենիքը արժանի է յաւագոյնին, ուստի մեր պարտքն է զայն պատկերացնել իրական կերպով։

Արդ, ի՞նչպէս կը պատկերացնէ ներկայ հայ սերունդը իր հայրենիքը։

Անմիջապէս ըսենք, որ այսպիսի տեսութեան մը պէտք չունի Հայաստանի նոր սերունդը, որ ծնած ու հասակ նետած է իր հայրենիքին մէջ, կը շնչէ անոր օդը, կը լսէ անոր ձայնը, կը տեսնէ անոր գեղեցիկ բնութիւնը եւ կ՚ապրի անոր բարիքներով։

Սակայն պարագան տարբեր է արտասահմանի մէջ ծնած ու մեծցած նոր սերունդին համար, որ զուրկ է վերոյիշեալ կենսական առաւելութիւններէն։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, մեր նորերը որոշ պատկերացում ունին իրենց հեռաւոր հայրենիքի մասին, ուսումնասիրելով հայ եւ օտար պատմական տուեալները, ինչպէս եւ ի նկատի ունենալով վկայութիւնները իրենց ծնողաց, որոնցմէ շատեր կամ մօտէն ծանօթ են եւ կամ անձամբ ներկայ եղած են Հայաստանի ցաւատանջ եղեռնին եւ բարեբախտ ծնունդին։

Ձենք ուզեր խորանալ պատմութեան մէջ, մանրամասն տալու համար [illegible] եղած ենք իբրեւ ազգութիւն եւ տեսութիւն, բաւ[illegible] Հայաստանի ուրուագծել, որ առանց մօտ թառատուն տարի, տարած Հայաստան աշխարհը լոկ աշխարհագրական հասկա-

ցողութիւն մըն էր, իսկ հայ ազգը կը ճանչցուէր իբրեւ սոսկ կրօնական համայնք մը։ Այս կը նշանակէ, որ Հայաստանը կենդանի գոյութիւն մը չէր իր որոշ սահմաններով, իր պետական կազմով, իր զինեալ ուժերով եւ օրէնքներով։

Ան եթակայ էր տիրապետողներու կամքին եւ քմահաճոյքներուն։

Թէեւ դեռ հայեր կային, բայց հայ ազգութիւնը իբրեւ անհատականութիւն անգոյ էր։

Մէկ խօսքով՝ մենք ազգ–անհատներուն մէջ չէինք ճանչցուէր իբրեւ ազգ–անհատ, ներկայ պետական ըմբռնումով։

Ու եղաւ պատմական պահ մը, երբ մեզ վիճակուած էր կամ ամբողջովին անհետանալ եւ կամ վերջնականապէս վերածնուիլ իբրեւ ազգ եւ պետութիւն։

Այդ պահը նշանաւոր է 1918 թուականով։

Մեր ուղիղ կէսը արդէն բնաջնջուած էր, իսկ միւս կէսը, պատերազմի չորս տարիներու արհաւիրքները կրելով, կ՚ապրէր դեռ, իր մէջ ընդունելով յիսուն հազար որբեր եւ մօտ երեք հարիւր հազար գաղթականներ, ջարդերէն հազիւ ազատուած, մերկ ու տկլոր։

Աներեւակայելիօրէն ծանր էր Արարատեան Հայաստանի վիճակը։ Անդէն, անկազմակերպ եւ սովահար։

Մեր եղբայր Ռուսը, որուն հաւատարիմ զինակից եղած էինք ամբողջ պատերազմի ընթացքին, մեզ լքելով «տուն» կ՚երթար, բնաւ նկատի չառնելով մեր անել կացութիւնը։

Հայաստանի մէջ, բնական է, ներկայ չէին մեր միւս դաշնակիցները – ֆրանսացիներ, անգլիացիներ եւ ամերիկացիներ։

Իսկ մենք, յանկարծ, շրջապատուեցանք թուրք կանոնաւոր բանակներով եւ տեղական թաթարներով, որոնք զինուած էին մինչեւ ակռաները։

Թուրքը եկած էր բնաջնջելու հայութեան միւս կէսը՝ վերջնականապէս կնքելու համար հայոց պատմութիւնը։

Ահա՛ այս վայրկեանին էր, որ, Արարատեան դաշտի վրայ, կատարուեցաւ հայկական պատմական հրաշքը։

Մեր փոքրաթիւ եւ քաջարի բանակը, հայութիւնը ամբողջութեամբ, առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան, իբր մէկ սիրտ, մէկ հոգի եւ մէկ կամք, ռազմադաշտ իջան մեր գոյութեան վերջին եւ վճռական պայքարը մղելու։

Ու Հայոց ցաւատանջ արգանդէն լոյս աշխարհ եկաւ մի մանուկ ազատ, անկախ եւ յաղթական։

Ներկայ Հայաստանն էր, հայրենիքը համայն հայութեան։

Անոր ստեղծիչը հայ ժողովուրդն է եւ զայն սնուցանողը՝ եւ մեծցնողը բացառապէս մեր ազգն է։

Ան իր գոյութիւնը ոչ ոքի կը պարտի։ Թող ներէ մեզ Աստուած, եթէ ամբարտաւան ըսենք, որ մեր Հայաստանը երկնա–

ռաք պարդեւ մը չէ՛, ո՛չ ալ ռուսական նուէր մը, առաւել եւս ո՛չ ալ տաճկական բախշիշ մըն է։

Ան ճարտարապետական հիանալի կառուցուածք մըն է, որուն շաղախը կը կազմեն մեր յորդահոս արիւնը, մեր առատ արցունքը, մեր արդար քրտինքը, ինչպէս եւ մեր մարմինը, հոգին եւ մեր բազուկին ուժը։

Ահա՛ այս է մեր ճշմարիտ պատկերացումը մեր անմահ Հայաստանի մասին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԱՐԶԱՇԽԱՐՀԸ

Ասկէ 35 տարի առաջ ունեցած կամ չհաւած մեր մրցանիշներով կը հպարտանանք, որովհետեւ, ամբողջ սփիւռքի մէջ, այդ հաստատած մրցանիշները դեռ չեն կոտրուած։ Այս կը նշանակէ, որ մարզական զանազան ճիւղերուն մէջ մեր ձեռք բերած յառաջդիմութիւնը դոհացուցիչ չէ։ Որոշ չափով բացատրութիւն կը կազմեն Սիւրիան եւ Լիբանան, ուր մեր մարզական կեանքը աւելի նպաստաւոր վիճակ մը ունի։

Մինչդեռ մեր երբեմնի աշակերտները, այսինքն Հայաստանի մարդիկները, որ 35 տարի առաջ աղօտ գաղափար ունէին մարզանքի կամ մարմնակրթանքի մասին, այսօր բոլոր տեսակի մարզական խաղերու մէջ մասնագէտներ դարձած են եւ կը մրցին միջազգային մարզադաշտերու վրայ եւ մարզասարահներու մէջ, իբր հակառակորդ ունենալով եւրոպական ազգերու մարզուած եւ ընտրոյի ախոյեան խումբերը, շատ անգամ զանոնք պարտութեան մատնելով։

Այսօր միջազգային մարզական մամուլը, առանց բացառութեան, մեծ գովեստով կը խօսի Ջաւէն Մատթէոսեանի, Ա. Ադաբեանի, Ագնիւ Գրիգորեանի, Լ. Զաքարեանի, Գրիգոր Սարիբէկեանի, Ա. Մնացականեանի, Հրանտ Շահինեանի, Վ. Ենգեբարեանի, Բ. Հասրաթեանի, Ռ. Զմշկեանի եւ այլոց մասին, որոնք զարմանք պատճառած են մարզական աշխարհին։ Նոյնպէս հպարտութեամբ կ՚ընդգծենք, որ այսօր 74 առաջնակարգ հայ ախոյեաններ կան, որոնք անվարան կրնան մասնակցիլ միջազգային մրցումներուն, նոր գագաթներ խլելու համար։

Քանի մը օրինակներ բաւական են ցոյց տալու թէ՝ ի՞նչ մեծ գովեստով կը խօսին օտար թերթերը մեր մարդիկներու մասին։

Ամերիկեան մեծածաւալ եւ չափազանց տարածուած մարզաթերթերէն «Սբրէնթ Էնտ Հելթ», Օգոստոսի իր թիւին մէջ դրած է Ռաֆայէլ Զմշկեանի նկարը, ծանրաբարձութեան զանազան ձեւերու մէջ, եւ ընդարձակ յօդուածով մը կը գովէ անոր ուժը, ճկնութիւնը եւ ճարպիկութիւնը։ Աննախընթաց կը գտնէ հայ մարզիկին ուժը։

Ամերիկեան կարեւոր եւ տարածուած ուրիշ մարզաթերթ մը, «Հելթ Էնտ Սբրէնթ», նոյն հիացմունքով խօսելով Զմշկեանի մասին, յօդուածը կը խորագրէ — «Պատմութիւնը աշխարհի հզօրագոյն ծանրաբարձին, որ երբեւիցէ աշխարհը տեսած բլլայ»։ Ու կ՚աւելցնէ — «Զմշկեանը աշխարհի ծանրաբարձութեան ախոյեանն է»։ ուրիշ հաստուածի մը մէջ կը դրէ — «Ռ. Զմշկեանը ֆանդատիկ ծանրութիւն վերցնող մըն է»։ Եւ մերձալէս, յօդուածագիրը յաճախ կը կրկնէ հետեւեալ բնորոշումները — «Անհաւատալի ծանրութիւն վերցնողը», «ծանրաբարձութեան դէւը», «անանխընթաց ծանրութիւն վերցնողը», «անպարտելի Զմշկեանը», եւ այլն։

Ասկէ կը հետեւի, որ երբ հայ ժողովուրդը հանգիստ եւ խաղաղ կեանք

ունենայ, ու մանաւանդ երբ վայելէ որոշ օժանդակութիւն, նոյնիսկ մարզաչխարհին մէջ կրնայ ցոյց տալ իր նախնեաց ուժը, մեծութիւնը եւ ճարպիկութիւնը։

Ու բնաւ պատահական չէ, որ օտարները զարմացած կը հարցնեն — «Հայը ի՞նչ արիւն ունի, որ փոքր ըլլալով հանդերձ, եւ չունենալով նպաստաւոր պայմաններ, այնուամենայնիւ այնպիսի մարզիկներ կուտայ, որոնք կը ճաւկատին մեծ ազգերու դէմ եւ նոյնիսկ պատուաւոր յաղթանակներ կը շահին»։

Սակայն մենք դեռ ժամանակ ունինք օտարները աւելի զարմացնելու, եւ ատոր նշանները Հայաստանն է որ ցոյց կուտայ։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ

Հաստատութիւն մը, որ անկասկած պատիւ կը բերէ հայ ժողովուրդին։ Մարզական ինստիտուտը պէտք է հասկնալ մարմնակրթական ֆակուլթէ, որմէ զուրկ են նոյնիսկ պեսական մեծ ազգեր։

Այս հիմնարկութեան նպատակը պարզ է — պատրաստել ուսուցիչ - մարզիկներ, որոնք պիտի պաշտօնավարեն բարձրագոյն վարժարաններու եւ ակումբներու մէջ, պատրաստելու համար, տեսականօրէն եւ գործնականապէս, մարզիկներ եւ ախոյեաններ։

Հիմնարկութիւնը քառորդ դարու պատմութիւն ունի եւ տուած է բազմաթիւ շրջանաւարտներ, որոնք ոչ միայն պատրաստուած են լուի մարմնակրթութեամբ, այլ բարձակողմանի ուսումնական են։ Բնական է, այս հիմնարկութեան մէջ մանկավարժութեան դասաւանդութիւնը առաջնակարգ տեղը կը գրաւէ։

Սոյն վարժարանէն ելած են բազմաթիւ առաջնակարգ մարզիկներ եւ մարզիչներ, որոնցմէ ոմանք մասնակցեցան Գերլինի նշանաւոր մրցումներուն. օրինակ, մարզական — Զաւէն Մատթէոսեան, օդակներու — Ա. Աղաբեան, որ Ռ. Միութեան ընդհանուր ախոյեանն է։ Մարմնամարզ — Ռ. Միութեան բազմակ ախոյեան Աղնիւ Գրիգորեան եւ Լեւոն Զաքարեան։ Այլեւ Ռ. Միութեան ծանրաբարձութեան ռեքորտմէն Գրիգոր Սարիբեկեան եւ հանրապետութեան ախոյեան (ըմբիշ) Ա. Մնացականեան եւ ուրիշ շատ մը յայտնի մարզիկներ, որոնք իրենց յաջողութիւնները կը պարտին Երեւանի մարզական վարժարանին։

Սոյն գպրոցին խառն եւ ընտրովի խումբը Ռ. Միութեան նոյնանման դպրոցներու ընտրովի խումբերու մրցումներուն առաջինը հանդիսացաւ եւ ստացաւ «Ժողովրդական Ցաղթութեան» դաւաթը, որ երկրորդ անգամ ըլլալով կը շահէին։ Նմանապէս պասքէթ-պոլի մեր խումբը շահեցաւ Երեւանի պասքէթ-պոլի գաւաթը։

Հայաստանի մարզական վարժարանին մէջ, բացի ծրագրով նախատեսուած մարզական փորձերէն, դասերէն դուրս, տեղի կ'ունենան նաեւ մարզական զանազան փորձեր, որոնց նպատակն է զարգ տալ մարզական նոր ձեւերու զարգացման։

Կառավարութիւնը ընդառաջ երթալով նոյն պահանջին, 1948-էն, Երեւանի մէջ բացուեցաւ Ֆիզիքական Կուլտուրայի Ինստիտուտը։ Սոյն հիմնարկութիւնը մինչեւ այսօր մօտ հինգ հարիւր շրջանաւարտներ տուած է, որոնք Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ կազմակերպչական եւ մարզական ուսուցման աշխատանքներ կը կատարեն։

Այս շրջանաւարտներէն որոշ թիւ մը դասախօսներ են, 13 բարձրագոյն վարժարաններու։։

Մեծ քաջալերութիւններ արձանագրած է նաեւ մարզական վարժարանի գի-

տական մասնաճիւղը որ նպատակ ունի ուսումնասիրել զուտ հայկական մարզական խաղերու ազգային տարրերը, ձեւերը եւ անոնց տարբերութիւնները, հետազային մարզանքին եւ մարմնակրթութեան տալու համար ազգային նկարագիրը։ Օրինակ, հին ժամանակներէ մեզի հասած հայկական «կոխ» կոչուած զուտ ազգային ըմբշամարտը, որ ունեցած է իր յատուկ ձեւեր եւ օրէնքներ, որ հետազային այլափոխուած է նորամուտ ու կեղծ ձեւերով եւ օրէնքներով, մանրակրկիտ կերպով կ'ուսումնասիրուի, գտնելու համար անոր հարազատ բնութագիրը։

Այս ուղղութեամբ ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին նաեւ, գտնելու համար զուտ հայկական ձիավարութեան եւ ձիավարժութեան ձեւերը։ Պէտք չէ մոռնալ, որ հեծելութիւնը մեզ մօտ չափազանց զարգացած է եղած ժամանակին։ Մեր հեծելազօրքը Արեւելքը կը դողցնէր իր վարժ եւ արագ շարժումներով, ինչպէս նաեւ առաջ խաղալու եւ ետ նահանջելու իր արագութեամբ եւ ճարպիկութեամբ։

Տեսական առարկաներու ուսուցման զուգընթաց, մարզական վարժարանը հիմնած է նաեւ բազմաթիւ ակումբներ, ուր ուսանողները իրենց տեսական գիտելիքները կը գործնականացնեն։

1954-ին, Երեւանի մարզական բարձրագոյն վարժարանի կիներու վոլի-պոլի խումբը առաջնութիւն չահեց, նոյն յաջողութիւններ արձանագրեցին լողորդութեան եւ բռնցքամարտի խումբերը։

Երեւանի երրորդ կարգի ուսանող Վ. Ենգեբարեանը հռչակուած է բռնցքամարտի ախոյեան, իսկ ուսանող Ա. Ազարեանը, վերջերս Լենինկրատի մէջ տեղի ունեցած մարմնամարզական համամիութեան մրցումներուն, օղակներու մարզանքով, կրկին չահեցաւ Խ. Միութեան ախոյեանութիւնը։

Դասական ըմբշամարտութեան (Գրեկո-Ռոմանօ) մէջ, համամիութենական մրցումներուն, Հայաստանը կը գրաւէ երկրորդ տեղը։

Ներկայիս Երեւանի Փիզիքական կուլտուրայի հիմնարկութեան ուսանողներու չարքերուն մէջ կան Խ. Միութեան 74 հայ ախոյեաններ եւ համամեութենական առաջին կարգի (ֆիզիաիստ) աւելի քան 200 աթլէթներ եւ մարզիկներ։

Ներկայիս Երեւանի Փիզիքական կուլտուրայի հիմնարկութեան ուսանողներուն մարզական եւ աթլէթական մրցումներու համար, որոնք պաշտօնապէս ճանչցուած են համամիութենական մարզական դաշնակցութեան կողմէ։

Ֆիզիքական ինստիտուտի տրամադրութեան տակ դրուած են Հայաստանի մայրաքաղաքի բոլոր մարզադաշտերը եւ մարզավայրերը, ինչպէս եւ Երեւանի Դինամօ (Սպարտակ) մարզական միութեան մարզադաշտերը։

Կառավարութիւնը նկատի ունենալով Փիզիքական կուլտուրայի ինստիտուտի օր ըստ օրէ աճող պահանջները, որոշեր է, ինստիտուտի համար, Այգեստան փողոցի վրայ շինել մի շէնք, որ պիտի ունենայ վոլէյ-պոլի, թենիսի, պասքէթ-պոլի եւ գնդախաղի սրահներ, մարզարաններ եւ մարզադաշտեր, իրենց բոլոր յարմարութիւններով։

Շէնքի շինութեան աշխատանքները արդէն սկսած են։

Այս յօդուածով ջանացինք տալ ընդհանուր պատկերը հայ մարմնակրթութեան թէ՛ Սփիւռքի եւ թէ՛, մանաւանդ, Հայաստանի, անոր հիմնադրութենէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը։

Եւ հպարտ ենք ըսելու, որ հայ մարմնակրթութիւնը այսօր միջազգային մրցադաշտին վրայ առաջիններէն է։

Սոյն յօդուածը պատրաստած եմ՝ ձեռքիս տակ ունենալով՝ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ Հայաստանի Ինստիտուտի աղբիւրները

ԿԱՐՕ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ԱՔԻՄ ԹԱՄԻՐՈՖ ԲԵՄԻ ԵՒ ՀԵՌԱՊԱՏԿԵՐԻ ՎՐԱՑ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Տաղանդաւոր հայ դերասան Աքիմ Թամիրոֆ Եւրոպայէն վերադարձին, վերսկսած է իր բեմական գործունէութեան։ Անոր առաջին գործը հեռապատկերի վրայ, տեսանք «Գրոտուէյ» անունով ժապաւէնին մէջ, ուր իրեն կ'ընկերանային Ճոզէֆ Քաթը եւ Փայփրը Լորի։

«Նիւ Եորք Հերըլտ Թրիպիւն» թերթի խմբագիր՝ Գիրթ Մաք Քոբա հեռաւեւալը կը գրէ Աքիմ Թամիրոֆի «Գրոտուէյ» վերադարձին առթիւ.

«Աքիմ Թամիրոֆ վերջապէս որոշեց Գրոտուէյ վերադառնալ յառաջիկայ աշնան։ Այս լուրը երէկ հաղորդուեցաւ մեզի. թէեւ որեւէ պայմանագրութիւն չէ առորդուած՝ բայց յայտնի է որ վերթերան մեծ դերասանը արդէն պայմանագրուելու վրայ է Քերմիթ Գլումկասանի կողմէ «Էյ վիւ Ֆրամ տը Գրիմ» փիէսին գլխաւոր դերը խաղալու համար։ Անոր պիտի ընկերանայ Վան Հէֆլին։

Աքիմ Թամիրոֆ բեմէն հրաժարած էր 18 տարիէ ի վեր։

Ճիշդ 22 տարի կ'ընէ անոր էլ Ճոնսընի հետ խաղացած «Ուոնտրը Գէտ»ին որու շնորհիւ Հոլիվուտ առաջնորդուեցաւ եւ գեղեցիկ ապարէզ մը ունեցաւ հոն։

Ռուսահայ ծագումով Գր. Թամիրոֆ առաջին անգամ երկիր (Ամերիկա) եկաւ Մոսկուայի գեղարուեստից Թատերախումբին հետ, 1923–ին։ Երբ խումբը լուծուեցաւ ան անցաւ Գալիէֆի «Շով Սուրի»ի եւ վերջապէս «Թիրթիր Կայտ» խումբէն խաղաց« Մայրաքաղաքի էֆ Վերսէոն» եւ «Քինտրլ Լայթ» ժապաւէններուն մէջ։

«Էյ Վիւ Ֆրամ տը Գրիմ» պիտի բեմադրուի Մարթին Ռայթի կողմէ եւ փիէսին առաջին ցուցադրութիւնը պիտի սկսի 29 Սեպտեմբերին՝ Նիւ Եորքի մէջ։

Ասկէ առաջ երկու փորձեր պիտի կատարուին, մին Գոսթընի մէջ՝ Սեպտեմբերի 12–ին. իսկ միւսը՝ Նիւ Հաւընի մէջ՝ 8 Սեպտեմբերին։

Նոյն փիէսին մէջ կարեւոր դերեր ունին նաեւ Հայլտէրկարտ Նէֆ եւ Տոն Սմէյ։

Աչխարհահռչակ հայ պարուհի Թամարա Թումանովա, որպէս այցելու՝ մաս կազմած է Լոնտոնի Ֆեսթիվըլ Գալէթ խումբին՝ որ ներկայիս կը գտնուի Նիւ Եորք։

Հայ երիտասարդ երգչուհի մը Ճէյն Տարօն (բուն անունով՝ Ժանէթ Տարօնցի), վերջերս Շիքակոյի մէջ մեծ աղմուկ հանեց։

Ուիլեամ Սարոյեանի «Տը Թայմ աւ Եուր լայֆ Թայմ» գործը Սիթի Սէնթըր հրատարակչական ընկերութեան երկու շաբթուան մէջ յիսուն հազար տոլար զուտ շահ ապահոված է։

Երեք հայ նշանաւոր արուեստագէտներ (գծագրիչ) մասնակցած են Ամերիկայի արուեստի համագումարին՝ Ժորժ Սէմէրճեան, Ժորժ Գրիգորեան եւ Սուրէն Իրմոյեան։

Շաքէ Վարդինէսեան Մեթրոփոլիթըն օփերային հետ լաւ եղանակ մը անցուցած է, մեծ ժողովրդականութիւն չահելով։

Հայերը միշտ անպակաս են հռչակաւոր Գրոտուէյի բեմերէն։ Ներկայիս երկու հայեր կարեւոր պաշտօններ ունին «Սիլք Սթոքինկզ»ի եւ «Տը Ֆլաուրինկ Ֆիշ» փիէսներուն մէջ։ Առաջինին մէջ կը տեսնենք Լեւոն Միրեանը, իսկ երկրորդին մէջ կը լսենք Ալան Յովհաննէսի երաժշտութիւնը։

Լեւոն Միրեանի դերը թէեւ կարճ է, բայց շատ կարեւոր է։ Ան կը մարմնաւորէ փիէսին երեք երաժիշտներէն մին՝ որոնք «Ռիէտ Գլու» կը նուագեն վերջին արարին մէջ։ Լեւոն Միրեան թրոմփէթով սոլօ մը ունի հոն։

Գալով Ալան Ցոլհանեանի՝ ան պատրաստած է ֆիլմին երաժշտութիւնը։ Քլարինեթի, սաքսիֆոնի եւ սրախաղի սոլօները սքանչելի են։

Ռուբէն Մամուլեանի անմահ գործերէն «Քրիսթինա Թագուհին» ժապաւէնը ներկայիս յաջողդաբար 7-րդ շաբաթը ըլլալով կը ներկայացուի Փարիզի մէջ՝ խաղարկութեամբ Կրէթա Կարպոյի։

«Ֆայվ Կանդ Ուէսթ» դուռնաւոր ժապաւէնին մէջ հայ դերասան Թաչ Քանըրզ (Գրիգոր Օհանեան) կը խաղայ ոճրագործի դերը՝ Ճոն Լանսի եւ Տորոթի Մելընի հետ։

Արեւմտահայ Գերմանիոյ մէջ պատրաստուած Սինեմասքոփ Օասիս անունով ժապաւէնին մէջ կարեւոր դեր մը ունի Ֆրանսահայ դերասան Կրէկուար Ասլան։ Ան կը խաղայ Թէրէզի դերը։

Ցունահայ ծագումով դրագէտ՝ ամերիկացի Ա. Ի. Պէդերիսէս երկու նոր շարժաւէպեր գրած է «Քիս մի Տէտլի» (որ ֆիլմի կը վերածուի Ռալֆ Միքըրի խաղարկութեամբ)։ Երկրորդն է՝ «Ը Պուլէթ ֆոր Ճոյ», խաղարկութեամբ՝ էտուըրտ Ճ. Ռոպինսընի եւ Ժորժ Ռաֆթի։

Ճերալտ Քոչեան անունով հայ մը գրած է թատերգութիւն մը «Տը Նորմալ Սայքոզաթ» անունով։

«Տէս Ուիք Մակազին» ամերիկեան թերթը վերջերս էջ մը նուիրած է քանդակագործ Խորէն Տէր Ցարութեանի նոր գործին՝ որ կը կոչուի «Ինվէնթը»։

Թերթը հետեւեալը կը գրէ իր մասին— «Հայազգի Խորէն Տէր Ցարութեան ամերիկացի քանդակագործ մըն է. չի սիրեր իր ժամանակակիցները՝ որոնք կազապարատիպ աշխատանքներ ունին։ Ան կը նախընտրէ ուղղակի քարի վրայ քանդակել։ 1949-ին, Ճաղ Կայրչեցի, ճէյգըպ էխթայէն եւ ժորզ տը Քրաֆթի հետ միասին աշխատած է Ֆիլատելֆիոյ Ֆէրմաունթ Փարքի մէջ Էլլէն Ֆիլիպս Սէմուէլ Ցուշարձանին վրայ։ 1952-ին 7 թոն կշռող մարմարի մը վրայ սկսած է իր գործին «Ինվէնթը»ի Նիւ Եորքի մօտերը փիէսմաունթի մէջ։

955-ին վերջացաւ այս մեծ գործը՝ որ երկուքի բաժնուած պիտի փոխադրուի Ֆիլատելֆիա։

Թէլէվիժընի հռչակաւոր աստղ Արլէն Ֆրէնսիս (Գազանճեան) մէկ ամսուան համար Եւրոպա շրջապտոյտի ելած է։

Հայազգի Հանրի Թրուայէյի գրած «Տը Մաունթըն» վէպը ֆիլմի վերածուած է Փարամաունթ ընկերութեան կողմէ։ Ֆիլմին գլխաւոր դերը կը խաղայ Սփէնսըր Թրէյսի։ Բեմադրիչն է՝ էտուըրտ Տմիրեք։

Լէօ Սարգիսեան Աֆղանիստանի Աֆղան երաժշտութեան հետեւելէ վերջ՝ Նիւ Եորք վերադարձած է։

Հայ դերասան Պաք Քարթալեան «Մխթար Բոպըրթս» ֆիլմին մէջ կը խաղայ Մէյսընի դերը։

Ֆիլմը սինէմասքոփով պատրաստուած է եւ Ուորնըր ընկերութեան կը պատկանի։ Վերոյիշեալ ֆիլմին գլխաւոր դերասաններն են Հէնրի Ֆոնտա եւ Ճէյմս Կէկին։ Քարթալեան այս ժապաւէնին մէջ 13-րդ դերասան կը նկատուի։

Ուիլեամ Սարոյեանի «Տը Սթոթըր ավ Իննիսֆէնա» գործը գերմանական թելէվիժընի կողմէ փիէսի կը վերածուի։

Հայ երգահան (թէթեւ երաժշտութեան) Վահան Հովէյի «Պամպու Սոնկ» երգը հռչակ հանած է բովանդակ Ամերիկայի մէջ։

ԲԺԻՇԿԻՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՄԵՑԷ՛Ք ՊՏՈՒՂՆԵՐՈՒ ՀԻՒԹԸ

Գիտական աշխարհի ուշադրութիւնը կը գրաւեն ներկայիս՝ պտուղներու հիւթին յատկութիւնները։

Պտուղներու թարմ հիւթը, իրականին մէջ կենդանի շիճուկ մըն է, պատրաստուած նոյն ինքն բոյսին կամ պտուղին մէջ, արեւուն եւ հողին միացեալ բնական ուժերուն ազդեցութեան տակ։

Շնորհիւ բովանդակած կենսանիւթերուն, շաքարի քանակին, այդ հիւթը աւելնակարդ հայթայթիչ մըն է ուժի։ Կենսանիւթերուն իրացումը մեր կողմին մէջ կատարեալ է, մինչեւ իսկ ամենանրբին գործարաններու կողմէ։ Առողջապահական տեսակէտէն բարերար դեր մը ունին բոլորին թէ՛ հիւանդներուն եւ թէ ոչ-հիւանդներուն համար, իսկ տկարակազմ նիհար, վտիտ անձերու համար անփոխարինելի սնունդ մըն է եւ միշտ հաճոյքով ընդունելի։

Բացի իր կենսանիւթերէն եւ շաքարէն, շնորհիւ բազմաթիւ հանքային աղերու, զոր կը բովանդակէ պտուղներու հիւթը կը հանդիսանայ կենսատու, շինչ, կազդուրիչ։ Ունի խիստ բարերար եւ օգտակար դեր մը նաեւ որպէս՝ զովացուցիչ, միզեցուցիչ եւ թուլացուցիչ։

Աղիքներու մէջ թոյներու դէմ կը գործէ, կրնանք հաստատել եւ փաստել որ լեարդի հիւանդութիւններուն մէջ անոնց գործածութիւնը անհրաժեշտ լրացուցիչն է լեարդի բժիշկին, սնունդի կանոնին եւ դարմանին։

Երբ անձի մը, հիւանդի մը կը յանձնարարուի ջրեղէն եւ կաթնեղէն, հեղուկ բժիշկ մը, պտուղներու հիւթը անոր կ՝ապահովէ՝ նուազ ծաւալով եւ առանց ծանրաբեռնելու մարսողական գործարանը, կենսունակութեան օգտակար ամէն տեսակ տարրերը։

Նիհարնալ ուզող կամ բնախօսականօրէն նիհարնալու կարօտ անձերու բժիշկի առեն՝ պտուղներու հիւթը՝ ցանկալի արդիւնք կուտայ։

Պտուղներու հիւթը դէմքին գոյն կուտայ, կը գեղեցկացնէ զայն։ Ըրէ՛ք ձեր ընտրութիւնը պտուղներու հիւթին շուրջ համախորհուրդ ձեր բժիշկին, հետեւեցէք նորոյթին, յանձնարարելի է այս նորոյթը։ Նախընտրելի է առնել պտուղի հիւթը ճաշերէն կէս կամ մէկ ժամ առաջ, թէ արգելք հանդիսանալու համար ստամոքսային թթուութեան եւ թէ դիւրացնելու համար մարսողութիւնը։

Պտուղներու մէջ պարունակուած հանքային, գործարանական աղերը՝ տարրալուծելով, կը չէզոքացնեն թթուները, նոյնիսկ ամենաթթու կիտրոնը, եւ այսպէս կը դիւրացնեն ստամոքսին եւ աղիքներուն գործը։

Ուրեմն թէ կազմային տկարութեան, կենսանիւթերու, բակիրի անբաւարարութեան, թէ սննդական բժիշկին հետեւանքով, թէ՛ տան մէջ, թէ՛ այցելութիւններու ընթացքին, եւ թէ սրճարաններու մէջ, փոխան ծխախոտի, սուրճի, ոգելից ըմպելիներու, կրնանք ուղել գաւաթ մը լոլիկի հիւթ, ստեպղինի հիւթ, խաղողի, խնձորի, բողկի հիւթ, եւն., եւն.։

Պտուղներու հիւթը սքանչելի եւ անփոխարինելի դարման մըն են լեարդի անբաւարար գործունէութեան դէմ։

Պտուղներու հիւթի շաբաթը երկար է։ Այսօրուընէ իսկ սկսեցէք կանխարգելիչ, կենսատու, վերանորոգիչ, թոյներու դէմ ազդեցիկ բժիշկ մը, պնդեցկութեան առջեւը առնելու, բարդութիւնները կանխելու եւ չհիւանդանալու համար։

Ոգելից ըմպելիներ մի՛ խմէք այլեւս, այլ խմեցէք պտուղներու հիւթը։

"Մասիս"

ԴՈՒԿԱՍ Օ. ԿՕՐԿՕՐԵԱՆ

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ

Ո՞ՒՐ ԵՒ ԵՐԲ ՍԿՍԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ո՞ւր եւ ե՞րբ սկսած են ողիմպիականները։ Այս հարցումին ամէն ոք անմիջապէս կը պատասխանէ. (Քր. 776 տարի առաջ Հին Յունաստանի մէջ)։

Մինչդեռ ինչքա՞ն սխալ է այս պատասխանը։ Որովհետեւ քանի մը տարի առաջ Շիքակոյի Համալսարանին Արեւելեան Կաճառէն Մ. Ժ. Ա. Ուլլսընի եւ Եալէ Համալսրնէն Փրոֆ. Հարբրրի բծախնդիր պրպտումները երեւան բերած են նոր եւ ստոյգ փաստեր այս ուղղութեամբ։ Խնդրոյ առարկայ են Փարաւոններու դերեզմաններուն քարերուն քանդակները, որոնք կը ցուցնեն սուսերամարտի, ըմբշամարտի, կռիւամարտի եւ նոյնիսկ հալթէրի մրցումները։

Այս քանդակներուն շնորհիւ, կարելի եղած է ստուգել որ, թէ՛ ներքին եւ թէ միջազգային մրցումներ կատարուած են Փարաւոններու օրով։ Առաջին ողիմպիականները կարելի եղած է ստուգել «Ռամսէս Երրորդ»ի դամբարանին մէջ կատարուած պրպտումներէն։

Քրիստոսէ առաջ, 1198 եւ 1166 տարիներուն միջեւ Ռամսէս Գ.ի յաղթանակները կ'ապացուցանեն թէ, դրացի երկիրներն ալ բերած են իրենց մասնակցութիւնը։ Ուրեմն, առաջին ողիմպիականները եւ նոյնիսկ Միջերկրականի առաջին ողիմպիականները 3100 տարիէն աւելի առաջ կատարուած են Եգիպտոսի մէջ։

Գալով արդիական ողիմպիականներուն, առաջինը կատարուած է 1896-ին Աթէնքի մէջ։ Սակայն Բ. աշխարհամարտէն վերջ սրօրը համայն աշխարհի վրայ քարոզութեան այնքան զօրաւոր միջոց մը դարձած է որ, այլեւս ձեռնարկուած է ցամաքամասերու եւ նոյնիսկ շրջանային ողիմպիականներու։

Արդարեւ, 1951-ին, համամերիկեան խաղերը Պուէնոս Այրէսի եւ համասիական խաղերը Նոր Տէլհիի մէջ կատարուելէ վերջ, նոյն տարին Աղեքսանդրիա կազմակերպեց արդիական առաջին Միջերկրականի ողիմպիականները։

1947-ին Աթէնքի եւ 1948-ին Իսթանպուլի մէջ տեղի ունեցան արեւելեան Միջերկրականի խաղերը, որոնք միայն աթլէթիզմի յատկացուած էին։

Թուրքիոյ աթլէթիզմի ֆեդերասիոնի նախագահ Նաիլի Մօրան առաջարկեց ընել յիշեալ խաղերը ի նպաստ Միջերկրականի բոլոր ազգերուն մասնակցութեամբ «Միջերկրականեան Աթլէթիզմի Միութեանց»։

Արդարեւ, այս առաջարկը ընդունուեցաւ եւ 1949 թուականին Իսթանպուլ ստանձնեց կազմակերպել այս մրցումները։

Սակայն Միջերկրականի հրաւիրեալ ազգերը բացակայեցան, բացի Իտալիայէն, որ հինգ զօրաւոր մարդիկներով ներկայացաւ դաշտին վրայ։

Նաիլի Մօրանի այս գեղեցիկ մտածումին հետեւելով Ֆրանսացիք 1950-ին առաջարկեցին Միջերկրականի ողիմպիականները կատարել այս ծովին եզերքը գտնուող որեւէ քաղաքի մը մէջ։

Այնուհետեւ, կազմակերպութիւնը ստանձնեց Եգիպտոս, որ Աղեքսանդրիոյ մէջ 2283 տարի վերջ իր դռները բացաւ «Առաջին Միջերկրականեան Ողիմպիականներ»ուն առթիւ։ Խաղերը տեղի ունեցան 1951-ին Հոկտ. 5-էն մինչեւ 20 «Ֆուատ Ա.» սթատիոնի մէջ, որուն բացումը կատարուած էր 1929-ին։

Այս միջոցին հիմնուեցաւ «Միջերերականեան Ողիմպիականի Կոմիտէ»ն։

Նախ մտադրուած էր այս ողիմպիականները երկու տարին անգամ մը

ԲԻՒԶԱՆԴ ԿԷՕԶԻՊԷՕՅԻՒՔԵԱՆ

Հոկտ. 11 1955–ին Հելլիոպոլսոյ (Գահիրէի մօտ) մէջ մեռած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն եւ Ռոպէրթ Գոլէճի շրջանաւարտներէն Բիւզանդ Կէօզիւպէօյիւքեան։

Եղած է մարմնամարզի ուսուցիչ Ռոպէրթ Գոլէճի մէջ. պատրաստած է կարող մարզիկներ որոնք մեծ յաջողութիւններ ունեցած են մրցահանդէսներուն մէջ։ Կէօզիւպէօյիւքեան ինք եւս նշանաւոր մարզիկ մը եղած է իր երիտասարդութեան ժամանակ, շահած է բարձրութիւն ցատքելու պիտյիանութիւնը 1912–ին Պոլսոյ մէջ, որ երկար տարիներ պահեց հայկական մրցանիշը։ (1·71 մ.)։ Ատեն մը եղած է Պոլսոյ Ազգ. խնամատարութեան փոխ–տնօրէնը. Էպլիղաթեանի տնօրէնութեան շրջանին։

Այս առիթով մեծապէս սատարեց որբանոցներու մէջ սկաուտական շարժումը եւ կազմակերպութիւնը, բանալով անոնց դռները մեր մարզիչներուն առջեւ։ Սակայն պզտիկ նպաստ մը չէր անչուշտ։ Ու կը բխէր Կէօզիւպէօյիւքեանի այն խոր համոզումէն թէ ոչ միայն մարմնակրթանքը, այլեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղափարականութիւնը ու ոգին հարկ էր ներմուծել մեր պատանիներուն մէջ, որոնք այնքան խթարուած ու այնքան անմշակ կերպով բերուեր մեկտեղուեր էին որբանոցները, անապատներէն թէ թուրք տուներէն առնելով։

Ֆիզմական շարժումէն ետքը հաստատուած էր Գահիրէ, եղած է կարճ ատեն մը ուսուցիչ Գալուստեան վարժարանին։

Զինքը ճանչցած եմ 1922–ի, Կ. Պոլսոյ Հայկական Ընդհ. Ոլիմպիականին, որուն մասնագէտ դատաւորներէն մէկն էր։ Եղած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդր. Վարչութեան անդամ։

Գահիրէի մէջ, աւելի վերջը հիմնեց «Արարատեան» Գոլէճը եւ հաստատեցաւ է բազմաթիւ աշակերտներ, գրած է կրօնական բովանդակութեամբ դիրքեր եւ խմբագրած «Հրեղէն Սիւն» անունով կրօնական ամսաթերթ։

Հանգիստ ոսկորներուդ սիրելի Բիւզանդ։ ՍԲՕՐԹՄԷՆ

տարքել եւ 1953–ի ամենէն զօրաւոր թեկնածուն էր Սպանիա՝ Մաթատորներու երկիրը։ Ցեսոյ որոշուեցաւ չորս տարին անգամ մը եւ համաշխարհային ոլիմպիականներէն տարի մը առաջ կազմակերպել այս խաղերը։ Թեկնածուներէն, որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ Պոլիս, 1955–ի կազմակերպութիւնը Ս. Խոնիպէսերեան։

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրագիտուհի Զարուհի Քալէմքեարեան, որ մանկուց ծանօթ է տարաբախտ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի կեանքին եւ սերած է նոյն բազմանիւղ գերդաստանէն, "Նոր Աշխարհ" շաբաթաթերթին մէջ ստորագրած իր յուշագրութիւնը կուգայ հերթելու ցարդ ընդունուած եւ տարածուած այն կարծիքը, որ իբր թէ անուանի գրագէտ Եղիա Տէմիրճիպաշեանը ապրած եւ մեռած է յետին աղքատութեան եւ թշուառութեան մէջ: Ասիկա նոր յայտնութիւն մըն է մեր գրականութեան, ու նաեւ թեթեւութիւն մը մեր հոգիներուն համար:

Այս ուրախալի վկայութիւնը նոյնութեամբ կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն:

«Հայ Գրագէտներու Բարեկամ» հրատարակչականը՝ գնահատանքի մեծարանքը մատոյց նաեւ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի, հարիւր հարիւրաւոր յօդուածներու, բանախօսութեանց, քերթուածներու, նամակներու մէկ զոյգն մասը ամփոփելով 468 էջերով ատուար հատորի մէջ: Ներկայացուցուց մեծ գրագէտին ու իմաստասէր փիլիսոփայի տարանդին արդասիքներ, ինչ որ տեղի տուաւ կարգ մը գրախօսականներու: Կարելի է ըսել, գրախօսականէ աւելի Եղիայի մտաւոր, հոգեկան, ֆիզիքական յեղաշրջումներուն, ու մանաւանդ՝ նիւթական խիստ անձուկ դրութեան:

Հ. Գ. Բ. հրատարակչականը խիստ լաւ մատնանշեցած է գրքի առաջին բաժիններուն մէջ, Եղիայի թէեւ միշտ տխուր եւ յոռետես, բայց իր մտքի եւ ջղային բնական վիճակի մէջ արտադրած գրուածքները դետեղելով, ու հետզհետէ անոր խիստ ջղագրգիռ եւ անբնական գրուածքներու շարքովը վերջացնելով գրքին էջերը:

Տարաբախտ Եղիան, որուն կեանքի հոգեկան ու բարոյական երեւէյթներուն տեղեակ եմ շատ մօտէն, անոր՝ մօրս նախընտրեալ զարմիկը ըլլալուն համար, ինչպէս գրած եմ այս մասին զանազան առիթներով. խորապէս ազդած էր ան իմ նորատիպիպ տարիներուս: Եղիան, չի գիտցուիր եւ նոյնիսկ իր մայրը Արմա Հանըմ չէր կրնար ըմբռնել, թէ՝ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս իր զաւակը այնքան սարբեր էր Պողոսիկէն, իր վաղամեռ միւս զաւակէն, որ զոհն էր թոքախտի:

Տէմիրճիպաշեան գերդաստանը գաղթած էր Վրաստանէն 500 տարիներ առաջ: Բազմամիւղ եւ բազմապատկուած գերդաստան, որուն վերջին ներկայացուցիչները կ'ըլլային Արթին, Ենովք ու Գէորգ եղբայրները. մոռցած եմ անոնց նախահօր անունը, զոր բնական է չեմ տեսած, միայն պատմուած է ինձ, թէ՝ Տէմիրճեան մականունը փոխուած է Տէմիրճիպաշեանի, որովհետեւ այս մեծ հայրը հնարած է խարիսխը եւ պարգեւորուած ու տիտղոսուած է պաշտօնապէս Օսմ. կառավարութենէն:

Եղիա կը սերէր Եղիա Տէմիրճիպաշեանի ճիւղէն. նկարագրած եմ իմ մեծ հօրս Խաչքէօյի ընդարձակ տունը՝ ուր կը բնակէր սերունդ մը, հինգ մանչ եւ երկու աղջիկ, որոնք բոլորն ալ ամուսնացած էին եւ կը բնակէին նոյն յարկին ներքեւ, իրենց բազմապատկեալ զաւակներով, գրեթէ մինչեւ մահը իրենց ծնողաց:

Իմ մեծ հայրս՝ որ կը կրէր իր հօր անունը, առաջին բաժնուողն է եղած բեղմնաւոր այդ տունէն: Գասպրքէօյ, Մօտա Պուռնուի մօտակայ փողոցներէն միոյն վրայ կառուցուած հարէմլիք սեղմլքէ երկու բաժինով թուրք փաշայի մը տունը գնած ըլլալով: Մեծ մայրս կը պատմէր, որ ամուսինը Գէորգ աղան,

խելացի, ազգասէր ու եկեղեցասէր մարդ էր, բծախնդիր երկու մանչ եւ երկու աղջիկներու դաստիարակութեան։ Ցմահ մնացած Գատրգիւղին Ս. Թադեւոս եկեղեցւոյ Թաղականութեան ատենապետ եւ խորհրդատու՝ անձկութեանց եւ մտահոգութեանց ենթարկուած բոլոր անոնց՝ որոնք, կուգային տուն խորհուրդ եւ խրատ ստանալու իրմէ։ Նոյն իսկ յոյն դրացիներ անպակաս էին իր շուրջէն։ Եւ չեմ ճանչցած մեծ հայրս, որ մահացած է հազիւ 40 տարեկան։ Մնած եմ հօրենական այս տան մէջ։

Խաքէօյի Տէմիրճիպաշեան զարմիկները հետզհետէ տարտղնուած են իրենց ընտանիքներով՝ Իսկիւտար, Գալլանճաք, Պէշիկթաշ, Եէնիքէօյ։ Խեւլահաս եղած օրէս կը յիշեմ, որ ամենէն շատ կը խօսուէր Եղիայի մասին։ Ան շատ անգամներ կուգար մեր տունը։ Հայրս կը սիրէր զայն եւ կը գնահատէր անոր մտաւոր կարողութիւնները։ Մեծ մարդ է Եղիան, կ'ըսէր յաճախ բարեկամներուն։ Մինաս Զերազ ստէպ կ'ընկերանար Եղիային ու երբեմն Ս. Թադեւոս եկեղեցւոյ քարոզիչ Եղիշէ վրդ. Այվազեանի, Պարտիզակցի, որ յետոյ եղաւ անմեռապան, միջոց մը դիւղին Արամեան վարժարանի տնօրէնութիւնն ալ վարեցին յետոյ, մեկնեցաւ իր ծննդավայրը։

Կը վերյիշեմ երբեմն այս այցելութիւնները, որովհետեւ խիստ հետաքրքրական էին խօսակցութեանց նիւթերը։ Կը ջանամ յիշել նաեւ այն շրջանի տարիքս, թէեւ մօտաւորապէս տասը տարեկան, սակայն կը սիրէի նստիլ ու լսել այդ կարգի վիճաբանութիւններ՝ ուր մանաւանդ Սաքա Մանիի, Գուտայի, հնդիկ ու քրիստոնեայ կրօնքներու շուրջ կը դառնային։ Բնական է, չէի հասկնար, սակայն այդ խօսակցութեանց կորիզը կը զգայի որ իմ հանիւթս ինձ քացատրած Քրիստոսի կրօնքը չէր։ Միշտ կը ջանային դուրս վտարել պիտ այդ սենեակէն, մանաւանդ հանիւ դոբ կ'եղէր երբ այս երեք անձնաւորութիւնները միասին կուգային մեզ այցելել։

Երբեք չեմ կրնար մոռնալ այս երեք դէմքերը։ Եղիշէ վարդապետ դիրուկ եւ շատ գեղեցիկ եկեղեցական մըն էր, սիրուած ժողովուրդին, մանաւանդ՝ շաբաթ առաւօտեան պատարագին, որ մասնաւորաբար կանանց յատկացուած կ'ըլլար, եւ եկեղեցին լեցուն էր, հազիւ կը համբուէին մի քանի ծերունիներ, դոցծէ քաշուած ու նուիրուած աղօթքի ու եկեղեցւոյ։

Մինաս Զերազ բարեձեւ, միջահասակէն քիչ բարձր, գեղադէմ՝ խարտեաշ մազերով եւ զուարթ տրամադրութեամբ, իսկ Եղիան սեւ դանգուր մազերով ու մօրուքով, տժգոյն, միշտ գլխահակ, գեղեցիկ քթթուն աչքերով, փափկակազմ եւ նուրբ ազնուական ձեռքերով երիտասարդ մը, հագուած մեծ խնամքով եւ բարեձեւ։

Սրմա Հանըմ, Եղիայի մայրը չէր կրցած հասկնալ՝ թէ ինչո՞ւ Եղիան լոյսն իր աչքերուն բոլորովին տարբեր ստեղծուած մըն էր բոլոր իր միւս զարմիկներէն։ Երբեմն կը խորհէր, թէ՝ իր եղբօր՝ Պօղոսիկին մահը դրած էր վինքը հոգեկան այս անկայուն դրութեան մէջ։ Եղիա ալ անոր մահէն վերջ, վարակուած եղբօրմէն, սկսած էր արիւն թքել։ Եղիա կիսառողջ, կեանքը կը շարունակէր ապրիլ կամ իր տոկուն կազմուածքին եւ կամ Պօղոսիկի հիւանդութեան չջնջուած փորձառական խնամքի շնորհիւ։

Տէմիրճիպաշեան հաւաքածոյի հրատարակութենէն վերջ զանազան դրախօսական կամ կենսախօսականներ եղան՝ որոնց հեղինակները չեն եղած Եղայի երիտասարդ գործոն ու գրական բեղմնաւոր ու օգտակար տարիներուն ապրող վկաներ. այլ անոր յաջորդող սերունդի կողմէ ուսումնասիրութիւններ, շատ անգամ ենթադրական հետեւանքներով։

Կը գրեն, թէ՝ Խաքէօյի գետնայարկի խուցի մը մէջ կը ճգնէր ու կը ուսուցանէր Եղիան։ Նոնու պատերէն կախուած իր մեծ հօր Պէշիկթաշի քա-

հանայի, Փանոռոիիի եւ Պայրրնի պատկերներու դէմ, բազմոցին վրայ Աստուածաշունչը եւ Ցորի գլուխը բացած։ Եւ, սակայն, այս յուսահատ եւ անասանելի օրերուն մէջ, միաբբ յաճախ նիւթեր կը հայթայթէ գրչին՝ դամբանականներով, բանաստեղծութիւններով ու նորավէպերով։

Եղիա, մօրը մահուընէ վերջ, ջղային տագնապներով տառապած օրերուն, իրաւ է, թէ՝ կը փնտռէր իր մանկութեան բնակարանը, Խաչքէօյը, հոն լեալու համար իր օրական եղբօր Պօղոսիկի ձայնին արձագանգները. սակայն այդ չբնչանի անոր գրական արտադրութիւնները եղած են ցանցառ եւ մանաւանդ անկապակից, որոնց մէկ մասը իր հաւաքածոյի վերջին էջերը կը կազմեն։

Գերզդայնիկ, կասկածոտ, յոռետես էր Եղիան, բայց երբեք մեծամիտ, ինչպէս կ'որակէն զինքը այսօր սմանք. հպարտ ալ չէր բնաւ. անոր ջղային տագնապներու գրութիւնները պարզապէս ապիթաքումներ էին գաղափարներու, որոնցմէ կարելի է հետեւցնել անոր հոգեկան տանջանքներու հետեւանքները ֆիզիքական կազմութեան վրայ։ Այդ տագնապներէն առաջ գրական եւ իմաստասիրական շարժումները, Երկրագունը եւ զանազան թերթերու մէջ այլազան ստորագրութիւններով հրատարակած յօդուածները, գրած՝ անվախ, խիզախ, անկեղծ, անաչառ, առանց խնայելու, անունը տալով իսկ հարուածին, որ ազգային, եկեղեցական, կրթական մարդերու մէջ, աղքատներուն հանդէպ գտնուած է անտարբեր, անպէտ, հսկայ մարտիկի մը պէս ընդառաջ գացող խարազանող գրչով։ Հակառակ այս բոլորին կարելի է ըսել, թէ՝ Եղիան վարժապետներու եւ գրողներու կարգին, միակն էր, որ ունեցաւ մեծահարուստներու սեղանին վրայ, իր պատուոյ տեղը, կոչունքի եւ հանդէսներու օրեր։

Զմոռնանք հանրածանօթ Արիկ էֆէնտի Ունճեանը, բարեբար եւ գրեթէ հիմնադիր Արմաշի Դպրեվանքին։ Ան էր, որ Եղիայի մուրացկանի դերը կատարած օրը, Գատրքէօյի Ս. Թադեւոս եկեղեցւոյ դրան առջեւ, Ս. Զատկի առաւօտեան, հարուստ կոչնականերու կարգին, բազմեցուց Եղիան իր աջին եւ այդ օրուան բաժակաճառը գլուխ գործոց մը էր, պատմեցին եւ հայերս ցաւած էր, որ անգիր անցած էր Եղիայի այդ հայակապ ճառը։

Եղիան այդ օրէն վերջն ալ մանաւանդ կուռք մը դարձած էր ժողովուրդին եւ գրագէտներուն համար։ Ներբօրէն զարգացած օրիորդներու խումբ մը հեռուէն խունկ կը ծխէր անոր ստուերին անդամ։ Կը յիշեմ օրուան ամենէն աշքառու, երբացած, ընկերական եւ սալօնի օրիորդներէն մին, որուն գերին էին դարձած երիտասարդ ընտրեալներու խումբ մը։ Օր մը կ'ըսէր ինձ. «Կինը դառնալ Եղիային, յարդարելու համար միայն անոր գրագարանները, ձեռքովս կապելու համար անոր փողկապը։ Այսպէս էր, որ կը սիրուէր Եղիան ամենէն, նոյն իսկ Զարշլուներ յարդանքով կ'ասուէին անոր անունը իրենց բերանը։ Անոր հաղնուածքը, նուրբ եւ տոհմիկ երեւոյթը, ձեռքերուն մեղմ ու դորովալի շարժումները,, անոր դիմագծերու եւ աչքերու աղնուական շարքը, բաւական էին դանազանելու Եղիան բազմութեան մը մէջ, որովհետեւ ան ինչպէս ազգական գրչի արտադրութիւններով, եղական էր նաեւ իր արտաքին երեւոյթով։

Կը յիշեմ գաւառէն եկած ուսումնատենչ երիտասարդներ, որոնք ակնածանքով կուգային համբուրել անոր ձեռքը եւ Եղիայի զանոնք ընդունելու, խօսելու ձեւը, երկիւղածութիւն եւ հիացում կը պատճառէր այս տղոց։

Զեմ մոռնար Թուրէն Ոբբերեանը. հսկայ, առոյգ եւ գեղեցիկ այս երիտասարդ բանաստեղծը, որ կուգար Խարբերդէն, եւ իր Պայրենեան քերթուածներով եւ հոգեկոչող հառաչանքներով գերին էր դարձած Եղիային։

Ես նոյն օրը զգայի Եղիայի խորունկ վիշտերէն մին, երբ առաջնորդեց զիս իր Գատրքէօյի տան հիւրասենեակը։ Նոր էր մահացած անոր մայրը եւ ան բացաւ ինձ իր սիրտը եւ արցունքը աչքին ըսաւ.

— Գիտե՞ս, Զարուհի, խորունկ վիշտ մը կը կրծէ հոգին։ Զօպանեանը հրապարակաւ յայտներ է, թէ՝ ինչ որ է կը պարտի Թէրզեանի։

Այն ատեն մեր անմահ Զօպանեան կեդրոնական Վարժարանի վերջին տարին կը բոլորէր ու Եղիան ուսուցիչն էր գրականութեան, գեղագիտութեան եւ իմաստասիրութեան։ Զօպանեան անոր ամենասիրելի աշակերտներէն մէկն էր եւ Եղիան հպարտ էր անոր սպասող ապագայով։ Այդ օրերուն Զօպանեանի Շունի մը Տրագիրը, առաջին յօդուածներէն մին, ա՛յնքան կը յիշեցնէր Եղիան եւ անոր ոճը, Ֆանթազիօ ստորագրութիւնը, կարծուեցաւ բազմատեսակ անուններէն մին Եղիայի։

Ինչպէս ըսուեցաւ, անոնք որ ապրած չեն Եղիայի կեանքի շրջանին, անոր կեանքի դէպքերուն եւ ապրումներուն արտասովոր ելեւէջները կը տանին քննիչ սխալ մեկնաբանութեանց։

Եղիան երբեմ տառապած չէ ազգատութենէ։ Ան ապրած է տարիներ՝ Գատրքէօյ։ Կ'երթայինք ստէպ իր տունը. մեր բնակութիւնը Մօտա Գուլոնի ճամբուն վրայ, գրեթէ չատ երեկոյներ, Մօտաէն՝ քնութեան իր այդ տաճարէն վերադարձին կը հանդիպէր մեզ։ Հաղուադէպ էր որ մնար ճաշի, մայրը կը սպասէր իրեն եւ ինք պաշտամունք ունէր իր մօրը մասին։ Մայր ու զաւակ առանձին էին երկարկանի տան մը մէջ. գիւղին ծանօթ փողոցներէն մէկը։ Մարմարեայ ընդարձակ բակ մը եւ քովնտի խոհանոցը, փոքր սենեակ մը, սանդուխէն վեր սրահ մը, բոլորուած երեք սենեակներով։ Առանցքին մին կը պատկանէր Եղիայի մօր Սրմա Հանըմին։ Նիհար, տժգոյն, գեղեցիկ մազերով, հիւանդ կին մը էր, որ կը տառապէր կարծեմ շնչարգելութենէ. կը գտնէր գինքը երբեմն բազմոցին անկիւնը բարձերը կռնակին. ազնուական դէմքով ու կշռուած խօսակցութիւնով կին էր։ Կը հեւար ու կը հազար ստէպ։ Անոր միակ մտահոգութիւնը Եղիան էր։ Անոր գլխահակ ու տժգոյն վիճակը, արտասովոր ընթերցասիրութիւնը, գրականութեան նուիրումը, որ խլած էր անկէ ո՛չ միայն գիշերային քունը, այլեւ ճաշելու պահերը։ Այսօրուան պէս կը յիշեմ երբ Սրմա Հանըմ տառապանքի շեշտով կ'ըսէր հանիւս.

— Էլպի՛ս, քուրի՛կս, ես ի՞նչ ընեմ այդ բանաստեղծութիւնը, փիլիսոփայութիւնը, վարժապետութիւնը։ Եղիաս ասանկ ըլլաք մարդ չէր, շնորհքով կերակուր մը կերած չունի, խելքը, միտքը թուղթն ու գրիչն է։ Ինտո՞ր ձգեց ք. Դրան իր լաւ պաշտօնը եւ գրող եղաւ։ Քուն չունի տղաս, գիշերները կը լուսցնէ. մայր եղիր ու դիմացիր։

Տան մնացեալ երկու սենեակներէն մին կը ծառայէր Եղիային ննջարան եւ աշխատանոց, հոն էր գրասեղանը՝ ծանրաբեռնուած գիրքերով։ Անկողինը եւ սենեակի ճակատին բոլոր երկարութեամբ՝ լայն բազմոց մը, լեցուն՝ ընդարձակածաւալ գիրքերով, որոնց մեծագոյն մասը բառարաններ էին, Անսիքլոբէտիաներ։ Ինք կը նստէր գետինը բարձիկի մը վրայ եւ այդ երկար բազմոցը կը ծառայէր անոր իբրեւ գրասեղան։ Հոս էր, որ կախուած էին, պատին վրայ, Գայրընը, խաչ մը։ Երբ կը մտնէի Եղիայի սենեակը, կը խանդավառուէր։ Նոր սկսած էի Եւտերպէ ստորագրութեամբ բանաստեղծութիւններ գրել։ Հակառակ որ Ֆրանսական գրականութեամբ սնած իմ միտքս ռոմանթիզմ եւ տխուր հակումներ ունեցած ըլլար. գեղատի ու կեանքս գարունով ու զուարթութեամբ առլի, ներքնապէս կը խայտար հոգիս, բայց իրապէս կ'ընկճուէի, կը մթնար, կ'ամպոտէր բոլոր երեւակայութիւնս որովհետեւ Եղիա

կը խօսէր տառապանքներու մասին, յուսախաբութեանց, միշտ արցունք կար աչքերուն մէջ. թախիծ, թախիծ, թախիծ:

Այս պայմաններու մէջ կարելի՞ է ըսել, թէ Եղիան աղքատութեան զոհ մըն էր միեւնոյն ատեն: Թող ներուի ինձ հակասել գրախօսներու ենթադրութեանց կամ հաւատքին: Ան բնաւ եղած չէ անարծաթ կամ աղքատ գրագէտ: Որքան ատեն, որ կը բնակէր Գատրքէօյ եւ ուսուցիչ էր Կեղբ. Վարժարանի, կանոնաւոր կը ստանար իր ամսականները, անուշտ թէ քիչ կամ շատ կը վճարուէին նաեւ անոր յօդուածները: Եղիայի դրամները վատնելու ձեւը հետեւեալն էր. կարեւոր մաս մը կը գործածէր զգեստեղէններու, զոր չափու վրայ պատրաստել կուտար այդ շրջանին Պոլսոյ լաւագոյն այրերու յատուկ դերձակատան մէջ: Նոյնքան խնամքով ու չափու վրայ պատրաստուած էին կօշիկները: Որքան ատեն որ կ'ապրէր մայրը, ուտեստեղէնի մասին նեղուած չէր բնաւ. ատկէ յետոյ էր, որ Եղիա իր շահած դրամին մեծ մասը կուտար դուռը զարնող մուրացիկներու, թանկարժէք նուէրներ՝ իրեն ծառայութիւն մատուցանող կիներու: Մեր սպասուհին երբ կ'երթար մաքրութեան, անոր տան, միշտ վերադարձին ունէր ծրարիկ մը՝ անուշաբոյր սրուակներու, կարի կամ ձեռագործի վերաբերեալ իրեղէններու, արժէքաւոր ժանեակէ օձիկ մը՝ եւ այլն.: Տանը վարձքը վճարելէ յետոյ, իրեն հագիւ կը մնար կաթի ու մածունի դրամ մը եւ շատ գիշերներ՝ անկողին կը մտնէր ման մը կաթնեղէն սնունդով:

Այդ բասին մտահոգ էին ծնողքս, բայց մանաւանդ՝ մօրեղբայրս՝ որ կ'ըլլար իր հօրեղբօրորդին: Ամէն երեկոյ, գործէ վերադարձին ան կը հանդիպէր Եղիային ու միասին կ'երթայի Վանլքի Մօտան: Հ. Գ. Բ. այս ընծայած հաւաքածոյին առաջին էջերուն մէջ կայ պզտիկ ակնարկութիւն մը Լեւոնին հետ պատոյտներուն: Վերադարձին պարզապէս ողբերգութիւն մըն էր որ կը պարզուէր մեր դրան առջեւ, երբ կը պնդէինք որ ներս դայ եւ միասին ճաշենք: Մուրացկանի պէս չեմ ուզեր, չեմ կրնար: Այս էր իր յաւիտենական բողոքը: Երբեմն ստիպուած կը մտնէր ներս, յաջորդ այցին բերած կ'ըլլար շաքարեղէնի տուփ մը, ձեռնոց կամ թանկագին թաշկինակ մը ասոր մէկ անդամին:

Ա՞յս է Եղիա Տէմիրճիպաշեանի աղքատութեան չափանիշը:

Այն օրէն՝ ուր ի վիճակի չէր այլեւս իրը ուսուցիչ պաշտօնավարելու, իբրեւ թէ չէր ուզեր տեսնել թուղթ ու գրիչ, թէեւ իր ափեղցիեղ յօդուածները, նամակներն ու բանաստեղծութիւնները այդ օրերուն արտադրութիւններն են: Եղիայի մօրաքոյրը մեծահարուստ Տիկ. Ներսէսեան՝ հոգաց անոր դէպի Եւրոպա ճամբորդութեան ծախքերը, այն յոյսով, թէ՝ մտքով, հոգիով ու մարմնով կազդուրուած կը վերադառնայ ան:Թէեւ՝ Եւրոպայէն զրկած նամակները՝ մօրս ու ընտանիքիս անդամներուն անկապակից, դժգոհանքի, կեանքէ զզուանքի գիրեր էին,զոր պահած էի խնամքով,ուրիշ կարեւոր եկեղեցականներու եւ գրագէտներու նամակներուն հետ, սակայն Ամերիկա ճամբորդութեանս երկարատեւ շրջանին, ամուսինս ստիպուած եղեր էր ոչնչացնելու այս բոլորը, քաղաքական դժուարին անձուդարձերու պատճառաւ:

Եղիա կ'ատէր իր մօրաքրոջ ամուսինը, որովհետեւ, հակառակ, որ մեծահարուստ էր, ոեւէ օգտակարութիւն ունեցած չէր ո՛չ ազգին, ո՛չ եկեղեցին եւ ո՛չ աղքատին: Անոր զանազան յօդուածներու մէջ տուած խարազանի հարուածները, առանց անունի հարուստին, ամէն մարդ գիտեր, թէ՝ կը պատկանէր Ներսէսեան մեծահարուստին: Անոր գաւակներն ալ մխեցին զանազան շռայլութիւններու մէջ, բազմապատկուած ժառանգութիւնը:

Ինամական այցելութիւններու առթիւ, կը յիշեմ Լեւոն Ներսէսեանը, եթէ չեմ սխալիր որդեդիրը Ներսէսեան ընտանիքին. թերեւս մօտաւոր որբ ազգա-

կան մը, սիրուած ու գնահատուած էր Տիկ. Ներսէսեանէ, որ կտակած էր անոր՝ իր մահուընէ վերջ չարունակել նիւթական հոգատարութիւնը Եղիային։ Այդ ատեն արդէն, վաղուց ընկալեալ որդեգիրը դարձած էր Եղիան Մատ Նիսընի։

Սխալ է ուրեմն կարծել, թէ՝ Մատ. Նիսընն ձրիաբար կը խնամէր, կը հոգար իր հիւանդ հոգեհատորի կարիքները։ Անոր վերջին տարիները եղած էր բոլորովին կերպարանափոխ՝ ֆիզիքապէս ալ, իր հագուստու, քալելու ձեւերով։(*) Կարծեմ դադրեցուցած էին օգնութիւնը։ Սակայն Մատ. Նիսընի խանդաղալի յարում՝ը իր սիրելի որդեգրին, այնքան զօրաւոր էր, որ օտարներու օգնութեան պէտքը չէր զգար։

Նոյնիսկ առանձնաշնորհուած չէին զարմիկները այցելել Եղիային։ Եւ արդէն վատահամբաւ փողոցի մը մէջ, տուն մը, որուն դրան առջեւ կը վառի կարմիր լոյս մը, ուրիշ տուներու կարգին, Տէմիրճիպաշեան ազնուական, պատուախնդիր, ինքնագիտակից զաւակներու եւ երախաներու, անպատուաբեր բնոյթ մը պիտի ունենար այցելութիւն մը այդ տան։

Մատ. Նիսընն երբեք իրաւունք չունէր Եղիայի մահուընէ վերջ զանգատելու՝ թէ հայ ազգը անտարբեր գտնուեցաւ իր մեծ գրագէտին, փիլիսոփային եւ իմաստասէրին մասին։ Ինքը լաւ, բարի, ու նուիրուած կին էր. բայց անոր տունը դիւրամատչելի չէր։

Այժմ որ 35 տարիներէ ի վեր կը բնակիմ Ամերիկա, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ է պատահած Մատ. Նիսընի, թէեւ երկու անգամ այցելեցի ծննդավայրս, դժբախտաբար ապրող գրագէտներէն ո՛չ ոք կրցաւ տալ ինձ ոեւէ տեղեկութիւն։ Ի՞նչ եղան թանկարժէք գիրքերը. գրադարանը Եղիային եւ անոր ձեռագիրները, Նիսընի տանը ապրած շրջանին։

Այո՛, Տիկ. Նիսընն սիրեց, դուրգուրաց իր հիւանդին վրայ։ Նոյն իսկ անոր հանգուցեան համար պահեց հուժկու ջրհանկիր մը, որպէսզի գիշերով չփախչի տունէն կամ ճամբան քալած ատեն խոյս չտայ, միշտ անձնասպանութեան մղձաւանջէն բռնուած։

Նորէն, սակայն, հնարամիտ, բայց ցնորած հէք Եղիան բոլոր ընտանիքին միակ Եղիան, օգտուելով Տիկ. Նիսընի մի քանի վայրկեան բացակայութենէն, մէջքին կապած գօտիով, այն երկայն ու մէջքին փաթթուած հաստ գօտիով, զոր իր առողջ ու գեղապաշտ օրերուն, տեսնելն իսկ պէտք պիտի պատճառէր անոր. այդ ստորադաս մարդոց գօտիով, զոր ո՞վ գիտէ ի՞նչ առիթով կապուած էր մէջքին, եղաւ անձնասպան՝ ինքզինքը կախելով, իր նստած սենեակի դրան վրայ հաստատուած կեռդամէն կապելով գօտին։

Թշուառ Եղիա... սիրելի զարմիկը, մեծ իմաստասէր փիլիսոփան, որ իր ամէն արտասովոր երեւոյթներով պիտի անմահացնէր Տէմիրճիպաշեան անունը։

ԶԱՐՈՒՀԻ ԳԱԼԷՄԳԵԱՐԵԱՆ

(*) Օր մը հանդիպած եմ Եղիային Կիւմիշ Սուի ճամբուն վրայ, Բերա։ Պիտի չճանչնայի զինքը, եթէ չտեսնէի նաեւ Տիկ. Նիսընը։ Եղիա այլակերպուած ձեւ ունէր. հագած էր այլանդակ խոշոր հագուստ մը. ճմռթկուած խոշոր փէս մը գլխին, որուն շուրջ կապուած է սպիտակ փաթթոց մը։ Անոնց կը հետեւէր հսկայ մարդ մը, ջրանկիրի երեւոյթով։ Երբ Մատ. Նիսընն զիս ճշմարեց, նշան ըրաւ որ չմօտենամ. ճամբուն մէջտեղ մնացի սահմռկած։ Կրնա՞ր Եղիան ըլլալ այսպէս։ Մատ. Նիսընն յետոյ երբ այցելեց ինձ, ըսաւ թէ՝ ստիպուած էր պահել այդ մարդը Եղիայի հսկողութեան համար։

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Պոլսոյ "Մարմարա" թերթը, "Մարզական Կեանք" խորագրով հետեւեալ խմբագրականը նուիրած է նոյն գաղութի մարզական տխուր վիճակին

Ամենէն անտեսուած մարզը Մարմնակրթանքն է եւ ճշդիւ այն շրջանին, երբ ամենէն քաղաքակիրթէն ամենէն յետամնացը, ամէն ժողովուրդ առաւելագոյն ճիգն ու ջանքը կը թափէ նոր սերունդին ֆիզիքական դաստիարակութեան համար։

Անմիջապէս ըսենք թէ բաղդատմամբ 15–20 տարի առաջուան Խաթանպուլահայութիւնը յետադիմած է, այսօր ունինք երկու մարզական միութիւն, որոնք կամ նուիրեալ ու անվտանգ կորովի տէր անհատի մը եւ կամ քանի մը երիտասարդներու ջանքերուն եւ զոհողութեանց շնորհիւ ոտքի վրայ կը մնան եւ բոլորովին դարձած են համայնքին խորթ զաւակները։

Հաւաքական ուշադրութիւնը այնպիսի լայն չափերով կեդրոնացած է բարեսիրական հաստատութեանց վրայ, որ ուշադիր դիտողի մը համար դիւրաւ կարելի պիտի ըլլայ վկայել, թէ հանրութիւնը անկաշկանդ անմնատուր եղած է իր բարեսիրական զգացումներուն, գթութեան եւ կարեկցութեան բնազդներուն եւ իր գիտակցութիւնը մթագնած է, հարիւրաւոր պատանի եւ առոյգ երիտասարդներուն կենսական, առողջարար եւ կառուցանող ջանքերը անտեսելու չափ առաջ երթալու մեղքը գործելով։

Դժբախտաբար մեր համայնքը նուազագոյն չափով եւ անբաւարար եղանակով կը մօտենայ մեր մարմնակրթական շարժումին։ Մենք աւելի հիւանդներով, կարօտեալներով եւ ուկարակամ տղոցմով կը զբաղինք, քան թէ նորահաս պատանիներով ու այն երիտասարդներով, որոնց աշխատանքը եթէ մեր բոլորանուէր օժանդակութիւնը տեսնէ եւ վայելէ, պիտի պակսեցնէ ճըշդիւ թիւն ու քանակը տկարներուն, հիւանդներուն եւ անկեալներուն։

Տակաւին մէկ երկու տասնեակ տարի առաջ մեր երիտասարդներն ու պատանիները ամենայն յանդգնութեամբ մարզադաշտերու վրայ կը պարզէին նաեւմեր բազուկին զօրը, յարթանակներ ու դափնիներ կը խլէին ամենազօրաւոր եւ հարուստ ու պետական օգնութեամբ քաջալերուած խումբերու դէմ։ Իրենց բազուկին հետ կը ցուցադրէին իրենց ժողովուրդին յատուկ շարք մը արժանիքներ ու առաքինութիւններ, ճարտարութիւնը, ճկունութիւնը եւ հնարագիտ միտքը, երբին մարզական վերելքին անգամ սատարելով։

Բացի մարզիկներէ, որոնք միջոցաւոր մրցումներու մէջ իսկ երկրին վարկը բարձր պահեցին, ունէինք ՆՈՐ ՇԻՇԼԻ մը, որ մեր մարզական տարեգրութեանց մէջ փայլուն էջ մը բացաւ, ոչ միայն տեղական, այլ եւրոպական առաջնակարգ խումբերուն եւ մասնագէտներուն գնահատանքին արժանաւոր։

Այդ շրջանին մարգադաշտերուն վրայ համախմբուած կը տեսնէինք քանի մը հարար հանդիսատես, նոյն յարթանակի կիրքովը ոգեւորուած եւ կամ պարտութիւններու դառնութեանը մէջ իսկ անընկճելի ու հաւատաւոր։

Այսօր Շիշլի կամ Թագսիմի մրցումի մը կամ հրապարակային հանդիսութեան մը հագիւ քանի մը տասնեակ հանդիսատես կրնաս գտնել։ Եւ ի պատիւ այդ նուիրեալ տղոց, ոչ կը յուսաբեկին, ոչ ալ կը տարանջատ ու կը շարունակեն իրենց գեղեցիկ առաքելութիւնը, մեր համատարած անտարբերութիւնն անգամ արհամարհելով։

Այս երկրին մէջ մարզական շարժումին առաջին ատենիրները մենք ենք։ Ֆէնէրբաղչէի եւ Գալաթասարայի հիմնադրութեան օրերուն իսկ առա-

ջին Ֆութպոլէօրները եղան Յակոբեան եղբայրները։ Մկը Մկրեան հիմնեց առաջին ամենակատարեալ մարզական կազմակերպութիւնը եւ հասցուց փայլուն մարզիկներու փաղանգ մը, Մ. Միութեան անուան տակ։ Եւ ինքն է որ 1912–ին Սթօքհոլմի միջազգային Ոլիմպիականին Թուրքիան պատուաւոր կերպով ներկայացուց։

Բազմաճիւղ Հ.Մ.Ը.Մ.ը որեւէ ժողովուրդի պարիւ ու փառք կրնայ նկատուիլ։ Եւ ամենաժողակ պայմաններու տակ, ոլորացեալ ու պատուական սփոփումէն Շէրէֆի մը օժանդակութեամբ 1926–ին հիմնուած ՆՈՐ ՇԻՇԼԻՆ, ինչպէս ըսինք, այս երկրին գնդասխոցին զարգացման լաւագոյն սատարներէն մին հանդիսացաւ։

Արդ ցաւ ի սիրտ խոստովանինք, որ բոլորովին անտեսած ենք մեր այն մարզը, ուր մեր տղաքը իրենց ոչ միայն ֆիզիքական, այլ եւ բարոյական ու հոգեկան արժանիքները մարզիկի վայել ոլին, մեծանձնութիւնն ու քաջութիւնը դերազանցօրէն կրնան երեւան բերել։

Կարպիս Զաքարեան մը անչուշտ մեր երկրին ալ պարծանքն է ու մեր վարկը բարձր կը պահէ։ Սակայն մարմնակրթանքը միայն կոփամարտը չէ եւ մեր տղաքը վկայած ու հաստատած են, թէ տէր եւ տիրական են բազմապիսի կարողութիւններու, եւ արժանի մրցակից ոչ միայն տեղական, այլ եւրոպական ուժերուն։

Պահ մը անդրադառնանք մեր մարմնակրթական շարժումին եւ չափով մըն ալ մեր սերան ու քսակը բանանք հարիւրաւոր առոյդ, աղնիւ ու նուիրեալ երիտասարդներուն առջեւ։

ՔԱՋ ՁԻՆՈՒՈՐ ՄԸ

Երեկոյեան հրամատարը կը ներկայանայ եւ գովասանքի կարճ ճառէ մը յետոյ կ'ըսէ.

— Քաջեր, սխալ հրահանգի մը պատճառով սխալ ուղղութիւն կտրած ենք։ Ուստի, անմիջապէս ոլէտք է վերադառնալ նոյն գիւղը, ուրկէ ճամբայ ելանք։ Անոնք, որոնք ոյժ չունին քալելու թող երեք քայլ յառաջանան. ամէնքն ալ կը յառաջանան բայլ մէկէ։

— Կեցցէ՛, կ'ըսէ հրամանատարը, տհաւասիկ իսկական քաջ ղինուոր մը, որ կրնայ յիսուն մղոն եւս կտրել։

— Բայց թող ներէ պարոն հրամանատարը, կ'ըսէ ղինուորը, երեք քայլ յառաջանալու կարողութիւն չունիմ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վերջին տարիներու ընթացքին աւել քան հարիւր զանազան հայերէն գիրքեր թարգմանուած են Ռուսերէն լեզուով։

Այս աշխատանքը եռանդուն կերպով կը կատարէ Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը։ Թարգմանութեանց մասնակցած են երեսուն հայ եւ ռուս գրագէտներ։

Վերջերս վրացերէն լեզուով լոյս տեսան մեծանուն դրող Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը, Վախտանգ Անանեանի «Սեւանի Ափին» երկը, ինչպէս եւ ուրիշ հայ դրողներու գործերը։

Ուկրայնացի նշանաւոր դրող Պաւլոս Տիչինայի թարգմանութեամբ հրատարակուած են Հայաստանի տասնըհինգ դրողներու երկերը՝ Ուկրայներէն լեզուով։ Ներկայիս բազմաթիւ լեզուներով կը թարգմանուին շարք մը հայ դրողներու լաւագոյն գործերը։

* * *

Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը որոշած է տասը հատորներով հրատարակել Ֆրանսացի յայտնի դրող Պալզաքի երկերը։ Մինչեւ հիմա Հայաստանի մէջ հրատարակուած էին նոյն հեղինակին հայերէն թարգմանութիւններէն քանի մը հատորներ։ Պալզաքի երկերու բոլոր թարգմանութիւնները կը կատարուին ուղղակի Ֆրանսերէն բնագիրներէն։ Տասը հատորեակի առաջին չորս հատորները լոյս պիտի տեսնեն 1957-ին։

Հրատարակութիւնը պիտի ունենայ ընդարձակ յառաջաբան եւ ծանօթութիւններ, որոնք դիւրութիւն պիտի ընծայեն ընթերցողին երկերը հասկնալու եւ ըմբռնելու։

* * *

Հայաստանի գրեթէ բոլոր շրջաններն ալ ունին իրենց օրսօրդական պատմութիւնները։ Այս մասէն գաղափար մը կազմելու համար պէտք է կարդալ ապաղանդաւոր օրսորդագիր Վախտանգ Անանեանի «Օրսորդական պատմածքները»։ Այս տարի, Օգոստոսին, բացումը կատարուած է օրսորդական եղանակին։ Նոյն օրը, միայն Երեւանէն, շուրջ 1500 օրսորդներ մեկնած են օրսորդական զանազան վայրերը։

* * *

Հայաստանի գիւղատնտեսական հարուստ շրջաններէն մէկն է Այրում գիւղը, որ կապուած է Երեւանին երկաթուղիով։

Ներկայիս այնտեղ կը կառուցուին ելեքտրական մը եւ ջրհան կայան մը։ Գիւղի պտղաբուծական տնտեսութեան մէջ կ'աճին լիմոնի, նարինջի, մանտարինի եւ շուրջ 200 տարբեր տեսակի հազարաւոր ծառեր, Այրումի պտուղի պահածոներու գործարանը տարեկան կ'արտադրէ 25 միլիոն թուփ պահածոյ։ Ցառաջիկային այս գիւղի մէջ պիտի կառուցուի գինիի գործարան մը։

* * *

Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդը, Կոմիտասի անուան փողոցին մէջ, սկսած է կառուցանել բնակելի խոշոր շէնք մը, որ պիտի ունենայ երկու եւ աւելի սենեակներէ բաղկացած 24 բնակարաններ, օժտուած բոլոր յարմա-

բութիւններով։ Այս բնակարանները արդէն վաճառք տրուած են կանխիկ վճարումով, որոնք սեփականութիւն պիտի դառնան գնողներուն։

Այս նոր շէնքը կ'աւարտի այս տարուան վերջը։

* * *

Հայաստանը, ինչպէս յայտնի է, հարուստ է նաեւ բուժիչ ջուրերով։ Ջերմուկներ հաստատուած են Արծինի, Դիլիճանի եւ այլ լեռնային վայրերու մէջ, որոնք հարուստ են բուժիչ ջուրերով։ Այս վայրերէն պիտի օգտուին քսան հազար տարբ կամ հիւանդ գործաւորներ։

* * *

Քիւրտերը հայերուս լաւ ծանօթ են։ Յայտնի է, որ այս անգիր, տգէտ եւ անգութ ցեղը, իր գոյութեան սկզբի օրերէն ի վեր, թափառական կեանք մը կը վարէր, առաւելապէս լեռնային շրջաններուն մէջ երեւնալով։

Շնորհիւ Հայաստանի, այսօր քիւրտերը նստակեաց են եւ կը բնակին նաեւ գաշտային մասերու մէջ, խաղաղ կեանք մը վարելով։

Ու դարձեալ շնորհիւ հայութեան, պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, քիւրտերը ունեցան դիր, գրական լեզու, գրականութիւն եւ դպրոցներ։ Հիմա ունին իրենց լեզուով գիրքեր եւ թերթեր։ Անոնց մէջ անդրադառնալիքը զգալի կերպով նուազած է։

Երեւանի հայ մանկավարժական հաստատութիւնը այս տարի ունեցաւ նոր ճիւղ մը քրտագիտութեան, որուն վարիչը ու դասախօսները հայեր են։ Վերոյիշեալ հայ հաստատութիւնը ուսուցիչներ պիտի հայցնէ քրտական դպրոցներու համար։

Հա՛րկաւ, տակա՛ւ հայկական մեծութիւնն է. մեզ վիճակուած է վայրենի ցեղերը կրթել, դաստիարակել եւ մարդկայնացնել...։ Դեռ քուրտերը մարդկայնանալու խմոր ունին...։

* * *

«Մշակ» կը գրէ, որ եգիպտահայերը, 1920–ին ականակուռ սուր մը նուիրած էին Զօրավար Անդրանիկի, երկսայրի սուր մը, ուղիղ 70 սանտիմեթր երկար, իւրաքանչիւր երեսին զոյգ մը խոր քիւերով, ընդելուզուած ոսկեթել մակագրութեամբ— «Եգիպտահայը՝ Հայոց Մեծ Անդրանիկին», առաջին երեսին վրայ՝ «Սասուն, Մուշ, Վան, Շուշի Կալա...», բոլոր անունները այն վայրերուն, ուր կռուած եւ յաղթած է հայ ժողովուրդի մեծ հերոսը։ Երկրորդ երես՝ դաստապանը փղոսկրեայ է, մէկ երեսին՝ շքուած են բազմաթիւ աղամանդէ զարդեր։

Արծաթապատ, հայկական պատմական քանդակներով նախշազարդուած պատեանին վրան ոսկեհեւս կ'երեւին անունները Էջմիածնի, Աղթամարի եւ այլ վանքերու։

Անդրանիկը այս թանկագին եւ չքեղ սուրը նուիրած է Երեւանի Պետական Թանգարանին, 1926–ին։ Այս սուրը այժմ կը գտնուի պատմութեան թանգարանին մէջ, բայց «չի՛ ցուցադրուիր այցելուներուն» կը գրէ «Մշակ»ը։

Արդ, պատմութեան թանգարանի ազգագրական բաժինը այցելողները կը հարցնեն—

Ո՞ւր է Անդրանիկի սուրը»։

NAUASART

AÑO 3, Nº 36 NOVIEMBRE DE 1955 BUENOS AIRES

FORMACION HUMANISTA

LA búsqueda humanista, que no es ni quiere ser otra cosa que ciencia, es una aspiración hacia lo desconocido, es una necesidad que surge de la ciencia misma un problema el que, superando toda otra limitación, relaciona el concepto en cuanto a tal. El concepto importa siempre una relación de conocimiento y de ahí, al menos implícitamente, el problema del propio valor. La búsqueda acerca del valor del concepto se halla en toda forma del conocimiento por modesta que ésta sea.

La duda es en cierto modo, el signo más seguro y la manifestación indispensable del conocimiento, mas deben ser auténtica y, por lo tanto, no ha de confundirse con aquella apariencia de duda que no es otra cosa que la negación de la verdad.

El término escepticismo en realidad pertenece al que duda, mas ha sido usurpado por el que niega, por lo tanto inexacto afirmar que la filosofía nace con el escepticismo, lo correcto es decir que ella se inicia con la duda, es decir con el reconocimiento explícito del deseo que anida en nuestro saber en cuanto éste es siempre un pasaje de la cosa al concepto, de la ruda inmovilidad de aquélla al sutil movimiento de éste.

El concepto representa la propia dignidad del hombre, de la misma manera que la filosofía no es otra cosa que la búsqueda de su valor, constituyendo en consecuencia, la prueba más elevada de tal dignidad. El hombre es hombre, poqrue filosofar, es decir, porque inquiriendo acerca del valor del concepto, duda.

Libardo de la inferpertación escéptica, la duda demuestra su carácter positivo al identificarse con el saber.

La filosofía surge de la duda. La filosofía antigua deriva de la afirmación socrática de que la verdadera sabiduría es el saber que no sabe nada; a su vez, toda la filosofía moderna tiene origen en Descartes, según el cual, la primera condición para filosofar es el dudar de todo.

Estas dos, son las posiciones extremas de la filosofía, las que según el uso corriente se denominan escepticismo y dogmatismo. El justo medio, el cual puede ser designado como la posición crítica, está dado por la filosofía que distingue y reconoce contra el dogmatismo la legitimidad de la duda y simultáneamente, contra el escepticismo, salvaguarda la duda de la negación absoluta de la verdad.

Dudar no es fácil, siendo en realidad la primera condición o camino, si bien negativo, del mismo saber. Para la educación de la duda, se pueden escoger los medios más diversos, siempre que los mismos mantengan una neta preeminencia con el complejo de los estudios, ejercicios y normas que se incluyen bajo la designación de formación humanista.

La formación humanista corresponde a aquellas exigencias específicas de la introducción de la filosofía, especialmente en lo que respecta al adiestamiento del uso correcto de la palabra poniedo en relieve las condiciones características del obrar humano, y en especial modo con el estudio de las primeras formas históricas de la búsqueda sistemática. Es por ello que la formación humanista posee una neta superioridad sobre todos los otros tipos fundamentales de introducción a la filosofía, tales como la educación científica zasada prevalentemente en la matemática o sobre los métodos de ésta, llevados a todos los sectores de la indagación.

La formación humanista enseña el respeto a la verdadera naturaleza de los conceptos, dado que enseña el respeto a los hombres, en su individualidad y variedad y no consiente en separar el estudio de los conceptos de sus fuentes y orígenes, que radican en el hombre, el cual se viene desenvolviendo, no arbitrariamente sino con libertad y con variedad en el mundo de la historia.

También las disciplinas científicas educan el culto y de su búsqueda y no practican a menudo el rigor de una medida desconocida a la disciplina literaria, la cual, dejando aquel puesto a la matemática y a la biología, prevalece en la formación humanista. Mas en las disciplinas científicas el concepto se aparta del trabajo humano que lo produce, asumiendo una rigidez y una estaticidad que progresivamente anula la fecundidad ordinaria y nos rescinde de las ataduras del complejo orgánico en el cual radica su verdadero valor. Cerrado en su absolutismo que lo separa del proceso, en el cual ha nacido el concepto, se encamina hacia un dogmatismo peligroso.

Procurando no perder contacto con la humanidad, la formación humanista rinde uno de los más preciosos servicios, combatiendo el culto de la razón abstracta o racionalismo, que es tal vez el límite de la filosofía, de la ciencia y de la técnica moderna, y adiestrando en la búsqueda y en el análisis atento del concepto, que constituye la verdadera introducción a la filosofía.

La formación humanista concurre en fin, a introducir en la filosofía teniendo por ello, como parte inegrante, el estudio de las primeras formas históricas de la búsqueda filosófica, las que, en el curso de los siglos, han variado de acuerdo a los cánones y normas de los autores fundamentales de la formación humanista.

En síntesis, si filosofar es en primer lugar dudar —mas una duda equidistante de la ilusoria certeza del dogmatismo—, la formación humanista es la escuela más segura y verdadera, puesto que en ella la duda es inagotable bondad de expresión, comprensión de la existencia humana en sus límites, variedad y dignidad; siendo el magisterio de Sócrates la experiencia de la forma más alta de la búsqueda y de la duda que haya existido en la civilización occidental.

EDITORIAL

No envejecemos a los 50 ni a los 60 años

No hay motivo para considerarse viejo a los 50 años, ni siquiera a los sesenta. Nuestro cerebro sigue creciendo hasta los 60 años, si le damos el estímulo del pensamiento. Muchos hombres han hecho su mejor obra después de cumplir los 50 años.

Se consideraba en un tiempo que un hombre, al pasar la edad madura, había perdido, de alguna manera misteriosa, su dominio sobre la vida, y que su cerebro no tenía ya las condiciones de agudeza que lo habían caracterizado a los treinta años.

Cuántos hombres han sido dejados de lado en cualquier actividad por la vieja afirmación: "¡Pero si es un anciando!" ¡Ya ha cumplido 50 años!".

Según la psicología moderna, aquel juicio era completamente erróneo. Más aún: señala que el hombre de cincuenta años es mentalmente tan capaz como el de veinticinco o treinta. Se trata de un descubrimiento muy importante, pues da libertad y confianza a los hombres y mujeres maduros que habían llegado a creer aquello.

La explicación del error es simple. El observador casual veía que un hombre se hacía más lento al llegar a 50 años; que se sentaba cuidadosa, atentamente; a veces se le observaba refunfuñar, se cansaba al subir las escaleras, no podía sumar una calumna de números con tanta rapidez como el colegial que había elegido el observador, y después de hacer un poco de ejercicio tenía que quedar sentado largo rato.

Pero todas estas eran las pruebas visibles, los signos externos. Se presumía que cuando la actividad física de un hombre se hacía más lenta, lo mismo sucedía con su actividad mental. Conclusión muy precipitada.

Ahora sabemos que era errónea. Las células del cerebro están tan vivas y activas a los 60 años de edad como a los 30, pero se mueven con más lentitud y cautela, lo mismo que el cuerpo. No hay motivo aluno para creer que un cerebro de 30 años pueda pensar mejor que otro de 60. Digo 60 años, pero bien podría usar como ejemplo uno de 70.

Nadie en el mundo sabe más del cerebro que el Dr. Ales Hrdlicka, conservador de antropología física del Instituto Smithsoniano, de Washington. No sólo ha estudiado el aspecto físico del cerebro, sino también el intelectual.

Una noticia asombrosa que ha derivado de sus investigaciones es que el cerebro humano continúa creciendo hasta —según sus propias palabras— la edad de 50 a 60 años. Solo condiciona ese aserto a que la persona esté mentalmente activa.

Algunos cerebros , si no tienen el estímulo del pensamiento, no crecen y permanecen estacionarios; pero si la persona tiene alguna inquietud intelectual y se interesa por algo más activo que comer, dormir y leer el diario, su cerebro crece realmente y aumenta de tamaño.

—No hay pruebas —dice el doctor Hrdlicka— de que los huesos del pericráneo o de la base del cráneo aumenten de espesor con la edad. Todo lo contrario: se sabe en la actualidad que el pericráneo se hace más delgado.

Se han hecho innumerables pruebas para determinar a qué edad el cerebro está en mejores condiciones. Se las ha llevado a cabo en personas de diversas clases y tipos, con problemas sencillos y con otros que hubieran hecho pensar al mismo Einstein. Y no hay evidencia alguna de que los jóvenes puedan resolver un problema más satisfactoriamente que un anciano, excepto desde el punto de vista de la rapidez.

Allí, y nada más que allí, está la ventaja del joven sobre el anciano. Pero en lo que respecta a deducción lisa y llana, a los procesos del pensamiento puro, al fondo de la cuestión, el primero está en inferioridad de condiciones con respecto al segundo

Las pruebas realizadas demuestran que un joven puede sumar una columna de números con más rapidez, pero de ninguna manera con mayor corrección. Esto se aplica con igual precición a otros campos del pensamiento en que se han hecho pruebas comparativas: a la memoria, a jeroglíficos, a problemas de palabras cruzadas.

Lo más sorprendente de todo esto es que también se aplica al aprendizaje de un idioma.

Siempre se ha creído que la mejor edad para aprender un idioma es la juventud. ¡Con cuánta frecuencia hemos oído decir: "¡Soy demasiado viejo para estudiar un idioma!".

Un anciano puede aprenderlo con tanto éxito como un joven, y en algunos sentidos con mejores resultados.

Por supuesto, se debe tener en cuenta el factor tiempo. El anciano habrá de estudiar con más lentitud, y no aprenderá tantas palabras en una hora como el joven, pero las recordará tan bien como éste.

Uno de los motivos por los cuales se formó esta leyenda de la dificultad para aprender idiomas es que, en su mayoría, las personas de edad avanzada están muy ocupadas para que puedan estudiar idiomas, y si inician su aprendizaje carecen de tiempo para ello; además, todas las distracciones son más numerosas. Tienen otros problemas más importantes: ganar dinero, obtener alimentos y esa cuestión de pagar el alquiler que no pesa sobre los hombros de los jóvenes.

Deseo especialmente que mis lectores de edad no vacilen en iniciar nuevas aventuras, en interesarse por otras cosas. Copérnico realizó la mejor obra de su vida a los 75 años. Galileo hizo sus descubrimientos más importantes cuando tenía 72 años. Valta contribuyó al progreso del mundo con su gran descubrimiento sobre la electricidad a los 54 años; Roentgen descubrió los rayos X a los 50, Víctor Hugo escribió "Los Miserables" a los 61 y el Ticiano pintaba aún obras maestras a los 83.

Cuando Paderewski tenía 60 años le pidieron que fuera primer ministro de Polonia. Toda su vida había sido músico, no sabía una palabra de política, de gobierno, ni de cómo dirigir un Estado, pero fué primer ministro y lo hizo muy bien.

—o—

Por supuesto, las personas envejecen. No es fácil decir cuándo, pero el Dr. W. R. Brown, psicólogo inglés, afirma que los 50 años es la edad peligrosa para el hombre, la época de

la vida en que el hombre medio comprende lo que es y se da cuenta de que ya no es y se da cuenta de que ya no es fácil iniciarse en una ocupación totalmente nueva.

Esto se refiere, nótese bien, al hombre medio, que tiene muy buen concepto de su persona desde la adolescencia, que se imagina grande y sueña en su futuro sin dar a su cerebro suficiente trabajo intelectual como para mantenerlo joven. Este es el tipo de persona que tiene sus años más fácilmente.

No se puede decir la edad de un hombre por su cabello, sus dientes o la poca firmeza de sus piernas; para ello hay que ir mucho más hondo. Eso sí, podemos estar seguros de que envejecemos si ya no nos resulta fácil hacer nuevo amigos; si creemos que la generación joven no sirve para nada; si descubrimos que recordamos continuamente el pasado de "los buenos tiempos"; si gozamos hablando de las operaciones que hemos sufrido: si nos notamos menos tolerantes; si comenzamos a tener prejuicios estúpidos; si nos hacemos cada vez más egoítas; si deseamos estar solos; si empezamos a considerar la vida —en este mundo emocionante y absorbente— muy aburrida; si nos place sobremanera que alguien lleve nuestro sillón favorito a un nuevo lugar; si estimamos que la gente es más deshonesta astuta y estúpida que antes.

Si vemos que todo esto nos sucede, es que estamos envejeciendo, y nada podemos hacer para remediarlo. Lo mejor que podemos hacer entonces es llamar a nuestros hijos.

Nuevas Autoridades en la U. G. A.

A raíz de la Asamblea Ordinaria realizada el día 27 de noviembre, la Comisión Directiva de la U. G. Armenia quedó constituída de la siguiente manera: Presidente, señor Barkev Barsamian; vicepresidente, señor Artaches Sarkissian; secretario general, señor Carabet Topalian; prosecretario, señor Armenag Feredjian; secretario de actas, señor Hariutiun Manuguian; tesorero, señor Aram Guzelian; protesorero, doctor Horacio Hovagimian; intendente, señor Hatchik Papazian, y vocales, los señores Jorge Tufenkdjian, Vahac Israelian y Agop Missirlian.

Presidente del Departamento de Educación Física, señor Jorge Tufenkdjian; presidente del Departamento Cultural y Social, señor Vahac Israelian, y presidente del Departamento de Prensa y Propaganda, señor Agop Missirlian.

Combustibles para los músculos

El organismo humano no es un automóvil cuyo tanque recibe su combustible ya elaborado. Todas las complicadas transformaciones que se realizan hasta producir del petróleo la nafta para el motor o en el carbón para hacerlo utilizable como combustible, las efectúa el cuerpo humano por sí solo. Las materias primas, azúcares y féculas, llegan al estómago por medio de la alimentación y sufren allí mediante los jugos gástricos una transformación en substancias solubles.

Pero estas substancias aún no son útiles prácticamente, pues deben pasar enseguida por los órganos de almacenaje, que las reciben y transforman en un producto especial: glicógeno. Como órgano de almacenaje entra principalmente en consideración el hígado, que es capaz de retener gran cantidad de glicógeno; en segunda línea se hallan los músculos de la vida de relación. El hígado es, por así decirlo, el principal depósito, mientras que los músculos representan almacenes de necesidad. Si el cuerpo precisa substancia combustible, entonces es distribuído parte del glicógeno almacenado, que entra en la sangre en forma de glucosa, que puede ser inmediatamente utilizada.

LA IMPORTANCIA DEL GLICOGENO

Mientras haya bastante glicógeno no faltará substancia combustible, aun en caso de no ingerirse con la alimentación materias primas —hidratos de carbono—. En una persona sana el contenido de azúcar de la sangre se halla estable, en una proporción determinada. Si se efectúa mayor ejercicio muscular, entonces la sangre exige automáticamente más azúcar; el glicógeno es desdoblado, y todo trabaja admirablemente. Este azúcar —glucosa— es tan necesario para el trabajo corporal como el oxígeno; solamente que éste lo recibimos constantemente por medio del aparato respiratorio, tomándolo los pulmones del aire, mientras que el azúcar se halla siempre almacenado en cantidad suficiente, en su depósito. Si la provisión de azúcar, a consecuencia de una grave enfermedad, desaparece, entonces ocurre lo mismo que observamos cuando en algunos casos falta oxígeno: asfixía. Por ejemplo, si se extirpa el hígado, que es la estación principal de aprovisionamiento, sobreviene la muerte en pocas horas.

Para que todo este aparato trabaje bien y con seguridad, existen mecanismos de regulación. Para que todos los órganos puedan con urgencia, y en el acto, disponer de la cantidad necesaria, contamos con el llamado sistema nervioso vegetativo (inconsciente) que trabaja sin pensar y sin querer. Fenómenos psíquicos como el miedo,

la excitación o la preocupación pueden influenciar ciertamente este sistema nervioso.

PUESTOS DE APROVISIONAMIENTOS

Además tenemos también un puesto de distribución, que mantiene dos oficinas, que en los días de buena salud trabajan mano a mano. Una se halla en las glándulas suprarrenales. Con sus jugos glandulares, obedeciendo a una orden superior de la central nerviosa que lo sabe todo, excita al puesto de aprovisionamiento, para la expedición de la glucosa. La otra oficina, está radicada en pequeños órganos en forma de islas en el páncreas; su jugo o material, se llama insulina. Aquí la palabra es: economía. La insulina cuida de que los puestos de aprovisionamiento elaboren bien el hidrato de carbono recibido y lo conviertan en glicógeno. Por desgracia, se hallan en esta oficina a menudo empleados inseguros, fatigados o también envejecidos prematuramente. Es entonces cuando está lleno de dificultades el almacenaje de glicógeno y penetra mucha glucosa en la sagre El resultado es el aumento patológico del índice de azúcar en la sangre Pero eso no es tolerado a la larga. El azúcar que no ha sido consumido debe salir; el aparato limpiador de escorias —los riñones— entra en acción y lleva el azúcar a la orina. El médico revisa la orina y encuentra azúcar. Revisa la sangre y comprueba un aumento del azúcar sanguíneo: estamos frente a una diabetes.

INYECCIONES DE INSULINA

A menudo no está en orden el aparato en forma de islas (páncreas). ¿Qué hay que hacer? Se debe ingerir menos hidratos de carbono (azúcar y fécula) para que el hígado y el páncreas tengan menos trabajo. El aparato de islotes puede vencer, cumpliendo con su deber en alguna firma, y los empleados cansados reponerse y volver a rendir más. Pero la ciencia consiguió preparar la insulina, extrayéndola de órganos animales, y así, por medio de inyecciones de la misma, aliviar el trabajo del páncreas. Es éste un resultado satisfactorio. ¡Pero naturalmente sólo es una compensación y por lo tan-

to siempre debe volver a repetirse la maniobra, es decir, la inyección. Por una apropiada administración de los hidratos de carbono, debe cuidarse siempre que el organismo no reciba ni demasiada ni tampoco escasa cantidad de azúcar. Al diabético debe serle ordenada entonces, una determinada dieta alimenticia, que vería en cada caso. Con el trabajo corporal, el organismo consume más el azúcar de la sangre, lo que hizo predominar, en los últimos tiempos la idea, opuesta al concepto antiguo, de hacer trabajar un poco más, físicamente al diabético: en otras palabras, introducir una forma de gimnasia para diabéticos. Aun faltan investigaciones sobre si las personas que han realizado mucho ejercicio físico se encuentran menos perjudicados por la diabetes. Pero nosotros sabemos que en la vejez la diabetes no es peligrosa, siendo fácil de dominar. El aparato insulínico que envejece produce menos, pero siempre aún algo. Más grave es cuando la persona que enferma de diabetes es joven; entonces es absolutamente necesario inyectar insulina, porque si no el organismo exprime fuertemente el tanque de glicógeno: el hígado; el almacén queda totalmente vacío y existe en consecuencia un peligro inminente para la vida. Si el receptor de hidratos de carbono o glicógeno de nuestro cuerpo está tarado por herencia, enfermedad o desgaste, entonces debe ser llevado de cualquier manera, y a la brevedad posible, a su situación normal; de lo contrario, todos los procesos vitales de nuestra nutrición, quedarán perjudicados. Faltando materias primas, entonces el cuerpo apela a las substancias constituyentes de las albúminas, o emplean la grasa del cuerpo, y fabrica a partir de ellos las indispensables substancias de combustión. Sufriendo el almacenaje de glicógeno, se producen trastornos del metabolismo de otra naturaleza.

La ciencia médica conoce estos peligros y dispone de los medios para combatislos. Pero el enfermo debe entonces adaptarse a la prescripción facultativa, con lo que su régimen alimenticio será menos severo. Y todo, gracias al maravilloso descubrimiento de Banting y Best: la insulina.

Las Lesiones de los Meniscos

Vivimos en una época de intensa actividad deportiva, beneficiosa desde luego, siempre que se practique medida racionalmente. Sin embargo, junto a esos beneficios que se obtienen, debemos considerar, desgraciadamente, el elevado número de lesiones y traumatismos deportivos, producidos la mayoría de ellos en condiciones poco menos que inevitables. Nos ocuparemos de todos ellos, en este artículo y en otros que aparecerán sucesivamente, comenzando hoy por las lesiones de los meniscos de la rodilla, tan frecuentes en nuestros deportistas, sobre todo entre aquellos que practican football.

¿QUE SON LOS MENISCOS?

Los meniscos, llamados también cartílagos semilunares, son dos pequeñas piezas que se encuentran en el interior de la articulación de la rodilla, a cuyo juego normal contribuyen. Están formados por un tejido duro, compacto, y deben su nombre a su forma, que semeja la de una pequeña media luna. Se encuentran en número de dos en cada articulación, descansando sobre la extremidad superior de la tibia, que presenta para recibirlos una superficie lisa y ligeramente excavada denominada "platillo tibial".

¿Cuál es el papel de los meniscos en condiciones normales? Pues sencillamente facilitar el movimiento de la rodilla, hacer que las superficies articulares no se rocen entre sí; y para ello se interponen entre ellas, y en los movimientos de flexión, extensión y rotación de la pierna sobre el muslo, cambian de forma y de posición, adaptándose al movimiento ejecutado.

Conocidas así brevemente la fisiología y la anatomía de los meniscos, veamos en qué condiciones se lesionan. Para ello, no siempre es necesario una caída o un golpe violento: en ocasiones, el movimiento más simple basta, lo que hace pensar a muchos especialistas que debe tratarse en esos casos de una predisposición especial.

Sea como sea, no es posible pensar que el menisco se lesione a raíz de una contusión directa sobre la rodilla, un puntaje, por ejemplo. Y no es posible, porque la posición protegida en que se encuentra el menisco —dentro mismo de la articulación— hace que el golpe actúe sobre los huesos que le rodean y nunca sobre él mismo, por lo menos en forma directa. De ahí que las fracturas meniscales sean siempre producto de posiciones anormales, forzadas, de las rodillas En esas condiciones, el menisco es "pellizcado", pinzado, entre los huesos fémur y tibia, que forman la llamada "pinza fémorotibial", y se lesiona más o menos intensamente, de acuerdo al grado de traumatismo recibido

Las dos posiciones forzadas de la rodilla que más fácilmente producen estas lesiones son: la flexión interna y la rotación

Se produce la flexión interna cuando la caída del jugador no llega a ser total, la rodilla se fleixona sin llegar al máximum y se dirige hacia dentro, tal como lo muestra la figura. Este mecanismo es frecuente tanto en jugadores de football como de rugby, lo que produce la lesión no es el movimiento en sí, sino el esfuerzo hecho para no caer del todo. Es entonces cuando el cuadriceps —ese potente músculo que se dibuja en la región

anterior del muslo— separa ambas superficies articulares; y cuando éstas vuelven a su posición normal, el menisco, que había cambiado de posición, es aprisionado, pinzado, y la lesión se produce.

La rotación adquiere mayor importancia en las roturas del menisco, sobre todo por el estilo especial del calzado que usan los jugadores. Consiste en cambiar, en plena carrera y bruscamente, la dirección del movimiento, rotando sobre un pie; es la jugada conocida con el nombre de "marianella", por su origen. En condiciones normales, si uno gira sobre un pie, no sucede absolutamente nada; pero si ese movimiento se hace en plena carrera y con unos tapones de más de 10 milímetros de altura colocados en la suela de los botines, es muy probable que los tapones se fijen en el suelo y el pie ya no podrá rotar. No obstante, el pie ya tiene el impulso adquirido y el movimiento deberá efectuarse; al no poder ser sobre el pie —que está fijo en el suelo por los tapones—, se hará sobre la rodilla, y ese movimiento brusco y forzado hará que el menisco sea tomado por ambas ramas de la "pinza fémorotibial" y desgarrado y lesionado.

Además de estos mecanismos, existen otros que pueden provocar la ruptura de los meniscos, pero los mancionados son los más importantes.

Ahora bien: una vez fracturado el menisco, ¿qué es lo que se siente?

En el momento del accidente se produce un intenso dolor en la rodilla cuyo menisco ha sido lesionado y un ruido algo así como un crack, que se percibe en casi todos los casos. Además en ciertos casos la rodilla puede quedar trabada, imposibilitado el movimiento, y más tarde aparece el derrame intraarticular. El dolor existe siempre y su intensidad es variable: desde el dolor que desaparece en pocos minutos a aquel que perdura por varios días, existen todos los grados intermedios. Por lo general es intenso en un principio, y luego se atenúa poco a poco,, persistiendo en forma de una molestia en la rodilla lesionada.

El crack es una especie de chasquido que se siente en el momento de la caída, unas veces con la intensidad de un latigazo y otras con la sensación de algo que se rompe en el interior de la articulación.

En el momento de la caída la rodilla ella puede quedar trabada, es decir, flexionada en un cierto ángulo, no pudiendo extenderse ni flexionarse más de lo que ya está por el intenso dolor que provoca el movimiento. Esto es lo que se llama "bloqueo", y se produce generalmente en un tipo especial de lesión meniscal; esto es, cuando el menisco se fractura en dos partes iguales, lesión que se denomina "menisco bipartido". En este caso, una de las porciones fracturadas sale de su sitio para colocarse entre las superficies articulares en forma de cuña, que se encaja de manera de impedir todo movimiento. En esos casos la rodilla no recuperará su juego normal en tanto ese trozo de menisco no recupere su posición natural o, cuando menos, en tanto no deje de obrar como cuña.

Muchas veces la rodilla queda trabada algún tiempo después del accidente, cuando el accidentado, ejecuta algún movimiento anormal. En estos casos la ruptura del menisco ha impedido el movimiento ulterior porque el trozo roto no formó cuya y sí lo hizo mucho después, en razón de un movimiento brusco.

Sin embargo, por lo general, los accidentados no pueden seguir jugando. Pero sea que oculla esto o que el movimiento continúe sin dificultad, por la noche o al día siguiente aparece el

derrame intraarticular. Es decir, la rodilla se hincha, la piel se pone tensa y aparece un intenso dolor que obliga al reposo.

El derrame dura, por lo general, de seis a ocho días, pudiendo prolongarse por mucho más tiempo en los accidentes graves o cuando existan lesiones de ligamentos que hacen mucho más grave el pronóstico.

De manera, pues, que un deportista que luego de un movimiento brusco o una caída note los síntomas mencionados, puede estar seguro que ha sufrido una lesión de menisco, deducción que obliga a una inmediata consulta al médico, que decidirá acerca del tratamiento a seguir.

El tratamiento depende de una serie de factores variables en cada caso particular. Teniendo en cuenta la mayor o menor gravedad de los síntomas, la cantidad de traumatismos el tiempo transcurrido desde el primer accidente, la clase de trabajo a que se dedica el acidentado y demás, el facultativo impondrá el tratamiento médico o quirúrgico. Desde luego que ese tratamiento se seguirá bajo la estricta vigilancia del facultativo, no obstante lo cual, indicaremos algunos consejos respecto a la conducta a seguir en tal eventualidad.

Después del accidente que produjo el traumatismo de la rodilla, lo mejor es guardar reposo absoluto, aun cuando se esté en condiciones de caminar a seguir jugando. La marcha contribuye a aumentar el dolor y el derrame intraarticular; por el contrario, el reposo, y si es posible, una bolsa de hielo, constituyen el mejor remedio en estos casos.

¿Cuánto debe durar el reposo? No se puede fijar un determinado número de días; no obstante, la cantidad de líquido acumulado y la intensidad del dolor, serán, en cada caso, el mejor índice. Si la inmovilidad debiera prolongarse por mucho tiempo, es necesario —desde los seis u ocho días— efectuar masajes del muslo y pantorrilla, porque el cuadriceps, o sea el músculo extensor de la pierna, comienza a atrofiarse transcurrido ese tiempo

Sólo en casos excepcionales deberá puncionarse la rodilla para extraer el líquido del derrame, operación ésta sólo el médico está autoridado a indicar y efectuar. La punción del derrame es una operación sumamente peligrosa, porque puede infectarse fácilmente la rodilla, y lo que pudo ser una lesión simple, puede convertirse en una bolsa infectada, que ponga en peligro la vida

Volviendo al reposo, debemos decir que este precepto no siempre se cumple estrictamente, ya sea por obligaciones inherentes al trabajo o, en caso de los jugadores de football, por la obligación —moral o no— en que se encuentran de reanudar las prácticas deportivas Lo cierto es que el reposo, tan benéfico, y cuya observancia evita males mayores, no se realiza la mayor parte de las veces.

Si en el momento del accidente la rodilla queda trabada, se tratará de reducir el "bloqueo" haciendo tracción de la pierna, al mismo tiempo que esta operación se acompaña de movimientos de flexión y extensión. Si la reducción no es posible, será mejor no insistir y esperar la llegada del médico, guardando mientras tanto absoluto reposo.

Todos los traumatismos de la rodilla son de cuidado, y si la sintomatología acusada coincidiera con lo que dejamos expuesto, lo mejor es requerir sin pérdida de tiempo la presencia de un médico, que decidirá en cada caso la

Que hacer cuando salen aplazados

Sin duda alguna, salir aplazado en todas o en alguna materia es señal de que algo no anda bien, pero no se puede atribuir siempre a falta de dedicación, como causa última. Posiblemente, el nio no estudió bastante pero, ¿por qué motivo? ¿Por haraganería? Esto no aclara ni resuelve nada. Existe una causa más profunda que no se ha descubierto.

Hay que saber que la enseñanza que se da, en general, en los centros docentes se adaptan, pues, sólo un cierto número de alumnos, los que tienen un ritmo de comprensión y aprendizaje relativamente rápido. Hay muchos que quedan rezagados en los primeros meses del curso escolar y ya no se ponen a la par de los otros en todo el año. Al verse postergados y a menudo retados por los profesores, se aburren del estudio, dirigen su actividad por otras vías e interiormente se separan cada vez más de sus obligaciones escolares.

Veamos lo que dice una de las más salientes personalidades argentinas en materia docente al referirse a la enseñanza secundaria, el profesor Ernesto Nelson: ..."Agobiamos al alumno con pruebas minuciosas, entre el látigo de las sanciones y el estímulo egoísta de los premios. Partimos del supuesto ingenio anticientífico contrario a la más superficial experiencia, de que todos los adolescentes son iguales y de que quien no responde al inflexible y férreo plan de estudios sólo merece el repudio por indolente o por rebelde. Y con esta teoría de la que está ausente todo reconocimiento de las valiaciones individuales, toda concesión o deficiencias por más que puedan ser compensadas por excelencias en otros sectores de la personalidad, los que llegan a la meta apenas alcanzan el 51 % de los que emprendieron el camino".

Esta es la realidad, la mitad no llegan a la meta. ¡Cunto tiempo perdido! ¡Qué despilfarro de energías!

No obstante, aunque sin duda alguna el plan de estudios es en buena parte culpable del fracaso de muchos alumnos, a la falta de base psicológica y pedagógica del plan se une el error de aceptarse en los centros de estudios secundarios a niños que no debieran ingresar a ellos.

Cosa sabida es de todos los que están al corriente de lo que ocurre en el paso de un grado a otro en la escuela primaria que hay muchos niños que sin superar los conocimientos mínimos exigidos en un grado pasan

---

conducta a seguir. No todas las lesiones de menisco curan con reposo y un tratamiento exclusivamente médico: algunas requieren una intervención qurúrgica que extirpe el menisco enfermo, para evitar complicaciones. Operadas a tiempo, todas las lesiones de meniscos son perfectamente curables, Por tanto, es necesarios insistir en que el tratamiento sea precoz, y sobre todo no ponerse en manos de curanderos o seudoespecialistas, sin mayor preparación científica, cuyas malas artes han causado centenares de daños irreparables.

La extirpación de los meniscos no debe ser temida por los deportistas, pues son muchos los conocidos jugadores de football que habiendo sido objeto de esa operación siguen actuando con toda eficacia.

al siguiente, sea por excesiva benevolencia de los maestros, o por otras razones que sería largo enumerar. De hecho, pues, son muchos los chicos que salen de la escuela primaria, incluso con el sexto grado aprobado sin saber cosas fundamentales como escribir una carta con una redacción aceptable y sin faltas de ortografía, resolver problemas de sistema métrico y de regla de tres.

Los centros de estudios secundarios para defenderse contra la invasión de niños mal preparados o incapaces, someten a los aspirantes, a unos exámenes de ingreso con los que consiguen eliminar a una gran cantidad, pero todos sabemos también que hay manera de escapar de estos exámenes.

Las autoridades pedagógicas son responsables de estos hechos. Reconozcamos, sin embargo, que la presión viene de las familias, pues los padres desean quitar a sus hijos obstáculos para que consigan penetrar en estudios que a su juicio son convenientes.

Es muy común que utilicen todas sus influencias y amistades para lograr una benevolencia excesiva. Quieren sacar su hijo a flote cueste lo que cueste. ¿Pero le hacen de veras un bien? ¿Preparan así mejor su porvenir? Las tristes realidades demuestran bien claramente que no.

Este afán de llevarlo por un determinado camino de éxito es la preparación de su fracaso. Pongamos un ejemplo concreto: el de un muchacho cuyo padre es dueño de un gran taller mecánico y quiere que su hijo curse estudios técnicos superiores en una escuela industrial. El muchacho tiene buenas condiciones para las manualidades y el trabajo de taller le apasiona pero no muestra ninguna aptitud para las matemáticas ni para los estudios teóricos en general.

Es posible que gracias a una preparación intensa con la ayuda de buenos maestros logre ingresar, que con recomendaciones vaya aprobando materias del primer año en repetidos exámenes, que incluso consiga por los mismos procedimientos progresar en el segundo y acaso superarlo, pero qué ha ganado con ello si ante el álgebra y trigonometría de tercer año queda paralizado. ¿Qué favor le habrán hecho los padres amistades y profesores benevolentes? Uno bien triste, perder tres años y llevarle a una situación deprimente. De ahí a la desmoralización no hay más que un paso y muy pequeño por cierto. Para este muchacho hubiera habido una solución de éxito: la de hacer unos estudios proporcionados a sus fuerzas. Existen escuelas técnicas en que el trabajo de taller prima sobre los estudios teóricos y ahí, sin meterse en honduras y abstracciones, hubiera podido en el mismo tiempo, conseguir un diploma y preparación adecuadas a su capacidad profesional.

Este es uno de los tantos ejemplos que podríamos aportar para mostrar el peligro de empeñarse en que el olmo dé peras, o mejor dicho peligros, porque son muchos y graves. El primero es el del que emprende un camino equivocado con la imposibilidad de hacer marcha atrás. Los años perdidos no se recuperan. Y el segundo, la desmoralización que trae a menudo aparejada la vagancia y el vicio. La consecuencia de lo expuesto es que cuando el progreso escolar es difícil, en lugar de beneficiar a los hijos se les perjudica utilizando las "cuñas" y que en general se debe consultar a personas expertas e imparciales antes de empezar estudios secundarios, sobre todo si ha habido algún fracaso.

RITMO VITAL

Siempre ha sido apasionante el estudio de la vida humana, realizado ya sea por el historeador, el antropólogo, el médico, el novelista, o el psicólogo. La naturaleza en todas y cada una de sus manifestaciones se muestra constantemente multiforme y desigual. Por eso al penetrar en el análisis de vidas y destinos de los componentes de una colectividad se comprueba la cantidad infinita de variantes que ofrece. Al lado de vidas apagadas, quietas, estériles, vidas luminosas, dinámicas, excelsas. ¡Y dentro de cada tipo de personalidad qué gran disparidad de trayectoria! ¿En qué reside esta variada diferenciación individual? Se ha hablado de ritmo vital que vendría a ser una suerte de capacidad nerviosa especial de potencial propio de cada persona. Esta moción nos haría caer en el estudio biotipológico de la comunidad humana, disociando los factos físicos, funcionales, morales y mentales, que imprimen características particulares a cada ser. Pende estudia a la criatura humana desde cuatro puntos de vista: morfología, temperamento (o aspecto dinámico o funcional), carácter (lado afectivo y moral) e inteligente. Pero he aquí que también el medio embiente presiona en la conformación de la personalidad, no sólo el medio físico que afecta a hombres y animales, sino también el medio cultural que gravita exclusivamente sobre la especie humana. Este medio cultural, está integrado por una serie de factores intelectuales, morales y sociales, que crean por así decir una atmósfera propicia o reacia al desarrollo de las cualidades del individuo. Según Sainte Beuve, los individuos bien nacidos llevan una ventaja por lo menos de diez años sobre sus contemporáneos de origen humilde. Y aún más, como en el caso de Pascal que según el mismo autor, podía decirse que triplicaba esa diferencia. Sin olvidar que Pascal, apenas niño sorprende con su clarividencia al descifrar los elemento de la geometría euclidiana.

Y como base de la personalidad, encontramos la herencia, un factor eugenésico tan decisivo que ha hecho decir al humorista que "para ser un gran hombre, o para vivir muchos años, es necesario escoger bien a nuestros padres".

Las variantes que nos ofrecen las trayectorias humanas, podríamos enfocarlas desde dos puntos de mira. La variante de cantidad que nos daría las curvas vitales: Prolongadas, medianas o breves. Como las menos frecuentes, son las órbitas largas, es por ello que se han resaltado los casos de longevidad. Entre los muchos ejemplos recuérdese en Francia a la familia d'Es-

se encuentran por doquier. Si espigamos al azar, en el dominio de las ciencias y de las artes donde por tratarse de vidas selectas, sus trayectorias son más fáciles de seguir, hallaremos órbitas de todo tipo y variedad.

Se observa así que los artistas plásticos tarden más que otros en descollar, en conseguir el dominio de la forma. Se citan como excepciones, el caso de Rafael, que pintó a los 21 años "El desposorio de la virgen", y cuya vida alcanzó sólo 37 años. Y se trata de explicar este milagro, diciendo que su padre, también pintor, había encauzado desde niño una vocación excepcional. Se menciona igualmente a Zurbarán, el suave pintor de asuntos religiosos cuya tela "a inmaculada joven" fué terminada cuando sólo tenía 18 años y que vivió en actividad hasta los 64 años. Ingres también se destaca precozmente al pitnar a los 11 años el retrato del abuelo y obtiene a las 28 el premio Roma, encabezando desde entonces el grupo de los "clásicos". El violín de Ingres marca una afición secundaria del artista, un "hobby" como diríamos hoy, a la que pretendía dar preeminencia sobre su pintura. Aubrey Beardsley, cuya vida fué una "llamarada mágica" fué además de pianista precoz, un dibujante excepcional desde loc 14 años. Dejó una espléndida obra del lustrador insigne, aun cuando murió a los 26 años. Sus ilustraciones de las obras de Oscar Wilde, difícilmente serán superadas.

Son más numerosos los pintores y escultores que sólo relumbran en su madurez. Miguel Angel, lo mismo que el Ticiano, no fueron precoces, pero en cambio sus artes no decaen y duran lo que sus vidas, qué rozan los 90 años. El Tintoretto y el Greco mantienen vivo el culto de su arte hasta su muerte, a los 75 años. Velázquez cuya obra corresponde a la edad post-juvenil, murió a los 61 años. Goya, que trées, cuyos componentes en una largo lapso, alcanzaron edades entre 75 y 97 años. En Italia, se menta la familia de los astrónomos Cassini, cùyas edades oscilaron en cinco generaciones entre 70 y 97 años.

En las variantes de calidad, de una diversidad imposible de concretar, es donde más predomina el ritmo vital. Cada vida es una órbita distinta y así como hay rumbos que se pierden pronto, hay vidas esforzadas que se mantienen en alto, prolongados y fecundos años y otras que sólo rinden hasta los límites considerados como fisiológicos. Porque la noción de calidad está ligada al concepto de rendimiento, en cualquier campo de la actividad que fuese. No pueden admitirse las clasificaciones de los hombres según su edad sólo valen las que se establecen según sus méritos, o mejor dicho según sus rendimientos. La capacidad intelectiva, el ingenio, el numen o el ritmo vital pueden florecer y fructificar en todas las estaciones de la vida del hombre.

Ejemplos expresivos de esta aserción

alcanzó la plenitud de su obra a discreta edad, murió a los 70 años. Delacroix y Puvis de Chavanne no despuntaron en la mocedad. Monet, "el viejo roble de Viverny", el jefe de los impresionistas, alcanzó 86 años. La mayoría de "Las ninfeas" las pintó a los 80 años. Del mismo grupo de Monet, citaremos a Corot que vivió 70 años, Pissarro 73 años, Degas 83 años y Renoir 80 años, todos firmes en su prodigiosa vocación hasta los postreros años. Renoir víctima de una afección reumática, se hacía atar los pinceles a los dedos, cuando éstos dejaban en su vejez, de obedecerle. Zorn que murió a los 65 años, recién se destaca a los 40 años. Sorolla, el formidable evocador de la vida de los pescadores, murió a los 60 años, en plena labor. Lucien Simon que alcanzó la fama a los 40 años, murió a los 70. Esta dificultad de las artes plástica, ha sido condensada por la respuesta dada por un pintor del grupo de los impresionistas a unos jóvenes impacientes de gloria. "En nuestra época —habíales dicho— no se llegaba".

Entre los literatos y entre los músicos es más frecuente la precocidad. Modntaigne a los 6 años hablaba latín correctamente. Víctor Hugo, premiado por la Academia Francesa cuando sólo contaba 15 años, alcanzó los 83 en perpetua exaltación de la vida, del amor y del trabajo. Su "Leyenda de los siglos fué comenzada a los 80 años. El milagro de Rimbaud ha quedado clásico. Sus versos inmortales que escribió cuando sólo tenía 18 años, asombran y desconciertan aún más que el cambio brusco de itinerario vital, al dedicarse a la exploración y al comermercio. El caso de Larra, "Fígaro" que pone fin a sus días a los 28 años, es extraordinario. Su labor de articulista y crítico sagaz, toca cimas difícilmente accesibles. Gustavo A. Cecquer, portaestandarte del romanticismo en Esjaña(murió en 1870 a los 34 años. Se dijo de Muy de Maupassant "que cruzó el cielo literario como un meteoro". En efecto, su copiosa producción compuesta de 270 cuentos, 7 novelas, 3 piezas de teatro, sus versos y narraciones de viajes fueron escritos en diez años, entre 1880 y 1890, falleciendo en 1893 a los 43 años. Goethe escribió sus "Nouvelles" luego de cumplir 82 años.

Poco común es el ejemplo de Ramón Basterra. Su triunfo en el certámen poético de Bilbao con motivo del tricentenario de Cervantes, permitió descucrir a un muchacho de 14 años que disputó con éxito los laureles a los más representativos poetas de su época. Menéndez y Pelayo, que se reveló tempranamente, destacó su erudición y voluntad de trabajo inigualables. Anatole France, desarrolló su filosófico humorismo a través de una vida larga de actividad. Una trayectoria bien extraña y penosa es la que nos describe Máximo Porki, en una sintítica autobiografía: "1878: ayudante de zapatero; 1879: aprendiz de dibujante; 1880: lavaplatos de un barco; 1884: mensajero; 1885: panadero; 1886: corista lírico; 1888: intento suicidarme; 1890: escribiente de un abogado; 1891: doy vuelta a la Rusia a pie; 1892:

publico mi premer novela". En nuestros días tenemos en Raymond Radiguet una asombrosa revelación, que a los 17 años publica una novela de excepción.

Entre los escritores retirados prematuramente se pueden citar: Shakespeare, que dejó de escribir a los 45 años y Racine a los 30. En cambio, Lope de Vega estrenaba comedias a los 70; Calderón a los 80; Echegaray a los 84 ("El loco Dios"); Esquilo a los 67 ("Orestes") y Sófocles a los 63 ("Edipo Rey") y más tarde aun ("Filoctetes"). En nuestros años el octogenario G. Bernard Shaw, nos ofrece pruebas de su peregrino genio.

Un ejemplo muy socorrido entre los músicos es el de Mozart, que componía a los 4 años y realizó a los 6 su primera "tournée" artistica, como anticipo de una vida breve pero proficua. Handel compuso trozos muy aceptables a los 8 años y Beethoven a los 10 terminaba su primer sonata. La sorprendente inspiración de Rossini puede decirse que brilló sólo durante media vida. De los 76 años de su existencia, sólo compuso hasta los 38, cerrando con "Guillermo Tell" y el "Stabat Mater" su vida de artista. Vidas cortas y obras valiosas dejaron: Perglesi muerto a los 26 años; Schubert a los 31 años; Bellini a los 23 años; Chopin a los 29 años; Bizet a los 37 años.

Saint-Saens que a los 5 años era capaz de leer el "Don Juan" de Mozart, alcanzó 86 años de una vida dividida entre la música, la poesía, la filosofía y la afición por las Ciencias Naturales y la Astronomía.

En el arte militar, dos figuras asombran al mundo por su capacidad de trabajo: Alejandro Magno y Napoleón 1º. Aquél, rey de los macedonios a los 20 años y emperador de vastos territorios, más tarde fallece a los 33 años en la plenitud de su gloria y de su fortuna. En cuanto al genial corso, sus células nerviosas podían tolerar un labor agotadora, con escasas horas de descanso. Las ciencias políticas, ofrecen en los tiempos modernos dos exponentes de rendimiento excepcional: Bismarck y Clemenceau.

Hemos esbozado las bases normales que condicionan muchas vidas. Pero no pocas fueron accionadas por factores mórbidos, como la tuberculosis (María Barshkirseff, Chopin, Bellini, Beordsley); otras por la sífilis (Maupassant, Donizetti); otras por la epilepsia, "el mal sagrado" (Petrarca, Schiller, Moliere, Richelieu, Floubert) y algunas hasta por la alienación (Nietzsche, Schumann).

En síntesis cada ser posee su exclusivo potencial, su propio ritmo vital. Y así como la ciencia de hoy trata de medir el grado de insuficiencia de los diversos órganos y aparatos, la ciencia del futuro deberá clasificar a los hombres enfermos y sanos según su respectiva capacidad nerviosa. Se distinguiría así a una persona talentosa pero incapaz de trabajar diez minutos seguidos, de otra trabajadora infatigable pero de cortos alcances. Tendrá que diferenciarse entre aquellos que trabajan bien por la mañana, de aquellos que son más activos por la tarde.

Sólo mediante la clasificación cuidadosa de todos los tipos humanos se conseguirá que el hombre rinda su máxima eficacia dentro de la sociedad. Lo que será siempre una ley es que para sobresalir en cualquier actividad es necesario "forzar el tiempo" no adaptarse pasivamente a su fluir constante.

CUANDO EL CORAZON SE DETIENE, HAY 6 MINUTOS PARA "RESUSITAR"

El sabio y cirujano ruso, doctor W. A. Negovsky se hallaba en uno de sus laboratorios de Moscú cuando sonó el teléfono.

Del otro extremo del hilo, una voz le dijo: "Soy Valentín Zderepanov. hoy se cumple el segundo aniversario de mi muerte y quiero darle las gracias nuevamente, con todo mi corazón, por lo que usted hizo por mí".

El doctor Negosky echó una ojeada a su agenda: 3 de marzo de 1944. Era exacto. Valentín Zderepanov había nacido por segunda vez: había muerto en un hospital del frente en dicha fecha.

Ese día Zderepanov fué metido en una ambulancia con una herida de obús a la altura del muslo derecho, afectándole gravemente la arteria principal y los nervios. El desgraciado sufrió, además, de un serio "shock", y se le había declarado una neumonía doble; en una palabra, se estaba muriendo. Después de haberle hecho una transfusión sanguínea, el cirujano comenzó la operación del muslo.

Pero el estado del herido se agravó de pronto; su corazón se detuvo, su pulso se apagó. Completa desaparición de reflejos, pupilas dilatadas; la "muerte clínica" fué certificada. El médico escribió su informe: "Muerte debida al "shock" y a la pérdida de sangre, ocurrida a las 19,41".

En esos instantes Negovsky se hallaba en el ospitalá hiNegovsky quien se interesaba particularmente por la resurrección de los "muertos aparentes", y que ya había experimentado su .método en doscientos cincuenta minutos y medio después, trataba de devolverle la vida a Zderepanov.

El "muerto" resucitó: a los tres minutos, el corazón y los pulmones de Zderepanov volvían a funcionar; a las 20,30, el paciente movía los brazos, y veinte minutos después levantaba la cabeza. Sin embargo, no fué sino hasta el día siguiente cuando pudo percibir la luz. Se puso a conversar... Zderepanov estab salvado.

Esta resurerción puede sorprender al profano, pero no al médico que lucha diariamente contra la muerte. Es, sin embargo, muy recientemente que la ciencia ha comenzado a perfeccionar sus procedimientos de "reanimación" y a combatir sistemáticamente la "muerte aparente".

Esta "muerte aparente", la única que tiene remedio, proviene de un debilitamiento del corazón y de los órganos de la respiración, mientras que la muerte real se produce como consecuencia de la destrucción de los órganos vitales y de sus funciones.

Seis minutos después de la detención de la circulación de la sangre, algunas células vitales del cerebro comienzan a descomponerse. Estos seis minutos son decisivos, y el problema de la reanimación consiste en aprovechar ese breve lapso para tratar de poner nuevamente en circulación la sangre. Todos los métodos de reanimación tienen, pues, el mismo fin: proveer lo más rápidamente posible al ce-

rebro de oxígeno y restablecer la circulación. Para ello el doctor Negovsky se vale de un aparato semejante a un fuelle destinado a impulsar el aire hacia los pulmones. Hace la transfusión al mismo tiempo y en una arteria vital, de sangre, a la que se añaden glucosa y oxígeno.

Un masaje en el corazón y algunas inyeciones ayudan también a volver a la vida al paciente. Sobre 52 enfermos que trató en el frente de guerra en esa forma, Negovsky afirma que fueron salvados doce, mientras que 37 murieron, poco después, por segunda vez a consecuencia de sus heridas.

Desde entonces la ciencia ha hecho algún progreso, y los seis minutos decisivos pueden ahora ser prolongados hasta treinta si se consigue proveer convenientemente al cerebro de oxígeno. En Estocolmo, en la clínica Crafoordschen, se intentaron algunas experiencias con animales: los perros fueron provistos de un aparato que, al detenerse el corazón, mantenía en circulación la sangre. Se obligaba a la sangre a atravesar un cilindro lleno de exígeno, poniéndola después en movimiento por medio de una bomba. Siete perros sobrevivieron sin mostrar síntomas peligrosos; su corazón permaneció inerte durante media hora, y la provisión de sangre al celebro fué hecha continuamente por procedimientos artificiales. Algunas personas que padecían enfermedades del corazón fueron tratadas de la misma manera. Un aparato fué el encargado de reemplazar ese órgano que, consecuentemente, permaneció en reposo y sin su sangre; el cirujano pudo así poner manos a la obra; los enfermos que murieron después de veinte minutos, volvieron en seguida a la vida.

Hace algún tiempo, en el hospital Saint Hlban de Nueva York, un niño de seis años murió en el transcurso de una operación en una glándula, vale decir que su corazón cesó de latir. Algunos minutos después el doctor Richard Gaillard practicó una incisión por debajo del corazón, introdujo los dedos y masajeó el corazón hasta que volvió a latir. El feliz pequeño fué salvado y devuelto a sus padres.

Un periodista norteamericano se toma el trabajo de interrogar a varias personas que habían sido reanimadas después de "muertas aparentes". Todas dijeros que nada extraordinario sintieron durante su... muerte. La mayoría confesó que durante los últimos minutos de su existencia, se repasa íntegramente la vida como en una película. Una de estas personas declaró que había verificado mentalmente el dinero que tenía en los bolsillos; otra, que había pensado en un amigo a quien le había prestado un libro, y una tercera, que deseó hablar a sus hijos para decirles que se sentía mejor. Todas pensaban que morir, después de todo, no era tan terrible; no le asustaba la perspectiva de tener que morir por segunda vez.

La ciencia perfeciconará, sin duda todavía los métodos de reanimación. No podrá suprimir, naturalmente, la causa misma de la muerte o de la enfermedad. De cualquier manera, la reanimación no puede tener éxito sino en los seis minutos mencionados.

IMPRESO EN LOS TALL. GRAFICOS "ARARAT" J. ALVAREZ 1017

« NAVASART »
REVISTA MENSUAL
ORGANO DE LA UNION GENERAL ARMENIA DE CULTURA FISICA
GALERIA GRAL. GUEMES
FLORIDA 165 Piso 6º
• T. E. 30 - 7194

SUSCRIPCION

Ejemplar suelto ..... 3.— Pesos
Anual ..... 32.— Pesos
Exterior ..... 3.—Dolares

AÑO 3, Nº 30 NOVIEMBRE DE 1955 BUENOS AIRES

CORREO ARGENTINO CENTRAL (B)
FRANQUEO PAGADO
Concesión Nº 5952
TARIFA REDUCIDA
Concesión Nº 5431